

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ГУМАНІТАРНОЇ, ФІЛОЛОГІЧНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ОСНОВИ ПРАВОЗНАВСТВА З МЕТОДИКОЮ НАВЧАННЯ»

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями)
А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)
за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Історія та
громадянська освіта)»

УДК 378.016:34(072)

М54

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри
філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін
(протокол № 7 від 05 лютого 2026 року)*

*Рекомендовано до друку Вченою радою
ДВНЗ «Донбаського державного педагогічного університету»
(протокол № 9 від 26 березня 2026 року)*

Укладач:

Ємельяненко Ганна Дмитрівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Рецензенти:

Богданова Наталія Григорівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри освітніх технологій та охорони праці Бахмутського навчально-наукового професійно-педагогічного інституту Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна

Дьяковська Галина Олександрівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

М54 Методичні вказівки до проведення практичних занять та організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «**Основи правознавства з методикою навчання**» підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю **А4 Середня освіта** (за предметними спеціальностями), **А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)** за освітньо-професійною програмою «**Середня освіта (Історія та громадянська освіта)**» / ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»; уклад. Г. Д. Ємельяненко. Дніпро; Слов'янськ, 2026. 86 с.

Методичні вказівки до проведення практичних занять та організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Основи правознавства з методикою навчання» розроблені для здобувачів першого (бакалаврського) рівня спеціальностей А4 Середня освіта та А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта). Видання містить структурований матеріал із ключових тем курсу, завдання для самостійної роботи, контрольні запитання та рекомендації щодо додаткової літератури. Особлива увага приділена практичним аспектам навчання, аналізу нормативно-правових актів та формуванню педагогічних компетентностей. Рекомендації можуть використовуватися як під час аудиторних занять, так і для самостійного опанування дисципліни.

УДК 378.016:34(072)

© ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет
© Кафедра філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін
© Г. Д. Ємельяненко, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА	6
ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	21
КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ	39
ГЛОСАРІЙ	62
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ	83

Вступ

Методичні рекомендації для підготовки до практичних занять та самостійної роботи з освітньої компоненти «Основи правознавства з методикою навчання» розроблені для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями), А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)». Мета полягає у систематизації знань студентів щодо основ правознавства, розвитку умінь застосовувати правові норми в освітньому процесі, а також у формуванні професійних компетентностей майбутніх учителів історії та громадянської освіти.

Методичні рекомендації спрямовані на організацію практичних занять та самостійної роботи студентів. Вони містять структурований матеріал, завдання для самостійного опрацювання, контрольні запитання, методичні поради щодо проведення занять та рекомендації щодо використання додаткової літератури. Особливу увагу приділено аналізу нормативно-правових актів, формуванню навичок педагогічної рефлексії та підготовці студентів до застосування правових знань у практичній діяльності.

Актуальність дисципліни зумовлена потребою сучасної системи освіти у висококваліфікованих педагогах, які володіють знаннями правової основи суспільства та здатні застосовувати їх у навчально-виховному процесі. Освітня компонента «Основи правознавства з методикою навчання» формує у студентів уміння орієнтуватися в законодавчих актах, аналізувати правові питання та забезпечувати правову грамотність учнів, що є невід'ємною складовою підготовки сучасного вчителя.

Предметом є: дослідження основ правової системи, прав і обов'язків громадян, нормативно-правових актів та методики їх застосування в освітньому процесі.

Метою є: систематизація знань студентів щодо основ правознавства, розвиток умінь застосовувати правові норми в освітньому процесі та

формування професійних компетентностей майбутніх учителів історії та громадянської освіти.

Завдання дисципліни:

- ознайомлення з основами правової системи та нормативно-правовими актами, що регулюють освітній процес⁴
- розвиток умінь аналізувати правові питання та застосовувати норми права у практичній педагогічній діяльності;
- формування навичок педагогічної рефлексії та використання правових знань під час навчання учнів;
- підготовка студентів до інтеграції теоретичних знань з практичними завданнями, включаючи роботу з додатковою літературою та контрольними запитаннями;
- усвідомлення міждисциплінарних зв'язків правознавства з історією, соціологією, педагогікою та психологією для комплексного вирішення освітніх і правових проблем.

Методичні рекомендації також враховують міждисциплінарні зв'язки дисципліни з історією, соціологією, педагогікою та психологією. Такий підхід сприяє глибшому розумінню студентами соціальної та правової сутності особистості, розвитку критичного мислення, аналітичних навичок та здатності до комплексного вирішення освітніх і правових проблем.

Використання методичних рекомендацій забезпечує ефективну організацію навчального процесу, сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів та підвищенню якості їхньої професійної підготовки. Видання призначене для застосування як під час аудиторних занять, так і для самостійного опрацювання матеріалу, що дозволяє студентам планомірно здобувати знання та навички, необхідні для педагогічної діяльності у сфері історії та громадянської освіти.

**Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»**

Факультет гуманітарної, філологічної та економічної освіти

Кафедра філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»:

Перший проректор

О.Г. Набока

(ПІП)

«27» червня 2025 р.

**РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ОСНОВИ ПРАВОЗНАВТЦВА З МЕТОДИКОЮ НАВЧАННЯ**

**підготовки здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

спеціальності А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)

(шифр і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою

«Середня освіта (Історія та громадянська освіта)»

(назва програми)

мова навчання українська

Дніпро - Слов'янськ - 2025 р.

Розробник:

Ємельяненко Г.Д. - доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Рецензенти:

Радзієвська О.В. - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Абизова Л.В. - кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін
Протокол № 1 від «27» серпня 2025 р.

Завідувач кафедри

В.А. Федь

Погоджено групою забезпечення спеціальності А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

Керівник групи забезпечення

Н.М. Шалашна

Затверджено та рекомендовано до впровадження вченою радою
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

“28” серпня 2025 р., протокол №__1__

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	вибіркова	
Загальна кількість годин – 120	Рік підготовки:	
	2-й	2-й
	Семестр	
	4-й	4-й
Тижневих годин для денної форми навчання: контактних - 2,8 самостійної роботи здобувача - 6,5	Лекції	
	24 год.	6 год.
	Практичні	
	24 год.	4 год.
	Самостійна робота	
	72 год.	110 год.
Вид контролю: екзамен		

Метою вивчення навчальної дисципліни «Основи правознавства з методикою навчання» є формування у здобувачів цілісного уявлення про систему права, його основні інститути та механізми реалізації, а також оволодіння сучасною методикою викладання правознавства в закладах освіти для забезпечення якісної громадянської та правової освіти учнів

2. Матриця компетентностей, програмних результатів навчання, методів навчання, методів контролю з навчальної «Основи правознавства з методикою навчання»

Компетентності, які формуються з посиланням на шифр відповідно до освітньої програми	Програмні результати навчання з посилання на шифр відповідно до ОП	Методи навчання	Методи контролю
<p>ІК Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь із наук предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу на рівні базової середньої освіти.</p> <p>ЗК7. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності</p>	<p>ПРН 13. Демонструє знання основних положень нормативно-правових документів щодо професійної діяльності, обґрунтовує необхідність використання інструментів демократичної правової держави у професійній та громадській діяльності та прийняття рішень на засадах поваги до прав і свобод людини в Україні.</p> <p>ПРН 14. Уміє інтегрувати в освітній процес знання про основні історичні етапи становлення України як держави та особливості розвитку української культури; усвідомлено формувати у здобувачів</p>	<p>Навчання здійснюється шляхом поєднання традиційних та активних методів із використанням інноваційних освітніх технологій, зокрема:</p> <p>- словесні методи: лекція (проблемна, лекція з аналізом конкретних ситуацій), консультація, круглий стіл, дискусія, співбесіда, розповідь, пояснення;</p> <p>- практичні методи: практичні заняття, вправи, кейс-метод, розв'язання проблемних ситуацій, дидактичні ігри, діалог, мозковий штурм, публічні виступи, презентації, захист результатів виконання</p>	<p>Поточний та підсумковий контроль здійснюється шляхом спостереження за навчальною діяльністю здобувачів освіти, усного та письмового опитування, тестового контролю, самоконтролю (рефлексія, самооцінювання), оцінювання результатів виконання письмових і усних робіт (есе, наукові повідомлення, доповіді, презентації), виконання самостійних і контрольних завдань, а також підсумкового контролю (екзамен).</p>

<p>його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.</p> <p>ЗК8. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та значення у розвитку суспільства, техніки і технологій.</p> <p>ЗК10. Здатність поважати різноманітність і мультикультурність суспільства, усвідомлювати необхідність рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу.</p> <p>ЗК 12. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та</p>	<p>розуміння цінності незалежності, територіальної цілісності та демократичного устрою України, громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина; цінувати різноманіття та мультикультурність, керуватися в педагогічній діяльності етичними нормами, принципами толерантності, взаємоповаги, діалогу та співробітництва.</p> <p>ПРН 15. Знає основи запобігання корупції, суспільної та академічної доброчесності на рівні, необхідному для формування нетерпимості до корупції та проявів недоброчесної поведінки серед здобувачів освіти та вміє застосовувати їх у професійній діяльності.</p>	<p>групових та індивідуальних завдань (проєктів), підготовка есе, метод рефлексії;</p> <p>- наочні методи: спостереження, демонстрування, ілюстрування, мультимедійні презентації, розроблення ментальних карт;</p> <p>- робота з навчально-методичною літературою: конспектування, тезування, анотування, рецензування, підготовка есе та аналітичних оглядів;</p> <p>- проєктні методи: розроблення мініпроєктів, робота в мінігрупах;</p> <p>- цифрові методи: дистанційні, мультимедійні, веборієнтовані технології навчання;</p> <p>- самостійна робота: робота з друкованими та електронними</p>	
--	---	--	--

<p>будь-яких інших проявів недоброчесності.</p> <p>СК8. Здатність до суб'єкт-суб'єктної (рівноправної та особистісно-зорієнтованої) взаємодії з учнями в освітньому процесі, залучення батьків до освітнього процесу на засадах партнерства.</p> <p>ПК4. Здатність інтегрувати набуті знання соціальних та гуманітарних наук в самостійну систему, виявляти цілісність знань та умінь.</p> <p>ПК 6. Здатність здійснювати критичний аналіз джерел інформації та використовувати їх у професійній діяльності.</p>		<p>інформаційними ресурсами, виконання тестових і контрольних завдань, підготовка есе, робота з першоджерелами та електронними носіями інформації.</p>	
---	--	--	--

3. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма					Заочна форма						
	усьог о	зокрема				усь ого	зокрема					
		л	п	л а б	і н д		с.р.	л	п	л а б	і н д	с.р.
Тема 1. Правознавство в структурі правових знань	10	2	2			6	11	2				9
Тема 2. Держава та право: сутність, ознаки, функції	10	2	2			6	11		2			9
Тема 3. Конституційні права та свободи людини і громадянина	10	2	2			6	9					9
Тема 4. Цивільне право та цивільно-правові відносини	10	2	2			6	9					9
Тема 5. Сімейне право	10	2	2			6	9					9
Тема 6. Трудове право	10	2	2			6	9					9
Тема 7. Адміністративне право	10	2	2			6	9					9
Тема 8. Кримінальне право	10	2	2			6	9					9
Тема 9. Міжнародне та європейське право	10	2	2			6	9					9
Тема 10. Академічна доброчесність та етика викладання	10	2	2			6	11	2				9
Тема 11. Методика викладання правознавства	10	2	2			6	12	2				10
Тема 12. Практичне застосування правознавства у навчальному процесі	10	2	2			6	12		2			10
Усього годин	120	24	24			72	120	6	4			110

4. Програма навчальної дисципліни

4.1 Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Години	
		зфн	зфн
1	Правознавство в структурі правових знань	2	2
2	Держава та право: сутність, ознаки, функції	2	
3	Конституційні права та свободи людини і громадянина	2	

4	Цивільне право та цивільно-правові відносини	2	
5	Сімейне право	2	
6	Трудове право	2	
7	Адміністративне право	2	
8	Кримінальне право	2	
9	Міжнародне та європейське право	2	
10	Академічна доброчесність та етика викладання	2	2
11	Методика викладання правознавства	2	2
12	Практичне застосування правознавства у навчальному процесі	2	
	Разом	24	6

4.2. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Години	
		дфн	зфн
1	Сутність права та його соціальні функції	2	
2	Генезис держави та права	2	2
3	Захист прав людини: практика та механізми реалізації	2	
4	Практикум з цивільного права: майнові та особисті немайнові відносини	2	
5	Аналіз сімейних правовідносин та розв'язання спорів	2	
6	Трудові правовідносини: захист прав працівників та роботодавців	2	
7	Адміністративна відповідальність та судовий контроль	2	
8	Кримінальне право: склад злочину та види відповідальності	2	
9	Міжнародний захист прав дитини: норми та стандарти	2	
10	Академічна доброчесність: правові та етичні аспекти	2	
11	Методична майстерня: інтерактивні форми та прийоми викладання права	2	
12	Моделювання уроків правознавства: рольові ігри та навчальні кейси	2	2
	Разом	24	4

4.3. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Години	
		дфн	зфн

1	Еволюція правових систем у світі	6	9
2	Соціальні функції права та їх значення для освіти	6	9
3	Механізми гарантування прав і свобод громадян	6	9
4	Правове регулювання власності та майнових відносин	6	9
5	Виховна роль сімейного права у суспільстві	6	9
6	Особливості регулювання трудових відносин у сучасних умовах	6	9
7	Застосування адміністративного права в публічному управлінні	6	9
8	Проблеми кримінальної відповідальності неповнолітніх	6	9
9	Роль міжнародних норм у захисті прав дитини	6	9
10	Професійна етика та стандарти академічної доброчесності	6	9
11	Інноваційні методи викладання правознавства у школі	6	10
12	Правова культура як складова педагогічної компетентності	6	10
	Разом	72	110

5. Критерії оцінювання результатів навчання

Результати навчання здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни визначаються у балах, що виставляються згідно з критеріями оцінювання, затвердженими в ДДПУ, а саме за 100-бальною шкалою та національною п'ятибальною шкалою для екзаменів «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», «неприйнятно»).

Навчальна дисципліна оцінюється максимальною оцінкою у 100 балів.

Шкала оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти

За накопичувальною 0 – бальною шкалою	За національною шкалою	
	<i>для екзаменів, звітів з практики, курсових робіт</i>	<i>для заліків</i>
90 – 100 балів	відмінно	зараховано
89 – 75 балів	добре	
60 – 74 балів	задовільно	
26 – 59 балів	незадовільно	не зараховано
0 – 25 балів	неприйнятно	

Критерії оцінювання екзамену:

- оцінки «**відмінно**» (**90-100 балів**) заслуговує здобувач вищої освіти, який продемонстрував всебічні, систематичні й глибокі знання навчально-програмного

матеріалу, уміння без похибок виконувати завдання, передбачені програмою, опанував основну й додаткову літературу, рекомендовану навчальною програмою, засвоїв значущі для майбутньої кваліфікації підвалини основних дисциплін, виявив творчі здібності в усвідомленні, засвоєнні й застосуванні навчально-програмного матеріалу;

- оцінки **«добре» (75-89 балів)** заслуговує здобувач вищої освіти, який продемонстрував ретельне знання навчально-програмного матеріалу, успішно виконав передбачені програмою завдання, засвоїв основну літературу, рекомендовану навчальною програмою, показав систему засвоєних знань з дисципліни та здатність до їх самостійного поповнення й оновлення під час подальшої навчальної роботи й професійної діяльності;

- оцінки **«задовільно» (60-74 бали)** заслуговує здобувач вищої освіти, який продемонстрував знання основного навчально-програмного матеріалу в обсязі, потрібному для подальшого навчання та майбутньої роботи за спеціальністю, впорався з виконанням завдань, передбачених програмою, але припустився помилок у відповіді на екзамені та під час виконання екзаменаційних завдань, хоча має необхідні знання для їх усунення під керівництвом викладача;

- оцінка **«незадовільно» (26-59 балів)** виставляється здобувачу вищої освіти, який має прогалини в знаннях основного навчально-програмного матеріалу, припустився принципових помилок у виконанні передбачених програмою завдань, і не може продовжувати навчання без виконання додаткових завдань з відповідної дисципліни;

- оцінка **«неприйнятно» (0-25 балів)** виставляється здобувачу вищої освіти, який не надав для перевірки потрібну кількість правильно виконаних завдань, пропустив без поважних причин значну кількість занять (більше ніж 50%), і не може продовжувати навчання без проходження повторного курсу навчання.

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти за лекції здійснюється за такими критеріями: присутність здобувача на лекції, складання її конспекту та активна участь у перебігу лекції.

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти, отриманих під час практичного заняття здійснюється за такими критеріями:

- під час опитувань – за повну й ґрунтовну відповідь на сформульоване запитання з теми заняття;

- під час тестування – за правильні відповіді на запитання тесту з теми заняття;

- у процесі виконання ситуаційних вправ і завдань – за запропонований правильний алгоритм (послідовність) виконання завдання; за знання теоретичних основ проблеми, порушеної в завданні; за володіння формулами й математичними методами, необхідними для виконання завдання; за отриманий правильний результат.

Оцінювання рефератів, доповідей, есе, презентацій тощо за визначеними темами здійснюється відповідно до таких критеріїв:

- за повноту та використання сучасних концепцій і джерел інформації (крім лекційного конспекту, має бути ще не менше трьох джерел інформації);

- за оформлення роботи згідно з вимогами і наявність посилань на використану літературу та джерела;

- за наявність змістовних висновків;
- за глибокі знання навчального матеріалу, що містяться в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах.

У разі виявлення невідповідності результатів навчання окремим критеріям із тієї чи тієї форми контролю знань кількість балів, яка виставляється здобувачу, може бути знижена:

- за неповну відповідь;
- за кожну неправильну відповідь;
- за невчасне виконання завдання;
- за недостовірність поданої інформації;
- за недостатнє розкриття теми;
- за відсутність посилань на літературні джерела.

Результати поточних контролів рівня знань здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання (у вигляді певної кількості отриманих балів) обов'язково доводяться викладачем наприкінці кожного заняття до їхнього відома, виставляються в Журнал обліку роботи академічної групи та є підставою для одержання допуску до підсумкового контролю.

Умовою допуску до складання екзамену є накопичення здобувачем протягом навчального семестру не менше 60 балів з навчальної дисципліни. Допуск здобувача вищої освіти до складання екзамену з певної дисципліни відбувається незалежно від результатів навчання з інших дисциплін.

Здобувачі вищої освіти, які за поточним оцінюванням у семестрі мають результат навчання з дисципліни 60 балів і вище, можуть, за бажанням, бути

- звільнені від складання екзамену й отримати в результаті оцінювання 60-80 балів, що відповідають кількості балів поточного оцінювання з навчальної дисципліни;

- звільнені від складання екзамену й отримати в результаті оцінювання 81-100 балів, що відповідають кількості балів поточного оцінювання з навчальної дисципліни, за відсутності пропусків занять з усіх предметів семестру без поважних причин (до 10%), але за обов'язкового надання в деканат виконаних самостійних завдань з відповідної дисципліни.

Здобувач вищої освіти може підвищити оцінку, яку він отримав за результатами роботи в семестрі, під час складання екзамену в період сесії.

Якщо здобувач вищої освіти на екзамені отримав оцінку нижчу, ніж за результатами роботи в семестрі, у відомість обліку успішності виставляється підсумкова оцінка за результатами роботи в семестрі.

6. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами діагностики та оцінювання результатів навчання з філософських дисциплін є поточний та підсумковий контроль, усні й письмові форми опитування, взаємоконтроль (взаємооцінювання) та самоконтроль (рефлексія), оцінювання результатів самостійної роботи здобувачів освіти (есе, наукові повідомлення, доповіді, презентації, ментальні карти, таблиці), а також семестровий екзамен.

Питання до екзамену

1. Сутність правознавства як науки і його місце серед юридичних знань

2. Право як соціальне явище та його функції у суспільстві
3. Основні ознаки права та його відмінність від моралі та звичаїв
4. Структура правової системи та взаємозв'язок між її елементами
5. Роль права у формуванні соціальної поведінки та освіти
6. Позитивне і природне право з посиланням на класичних правознавців
7. Ідея суспільного договору Ж.-Ж. Руссо і її вплив на сучасне правознавство
8. Концепція права Томаса Гоббса та Джона Локка
9. Внесок Ганса Кельзена у розвиток теорії правового позитивізму
10. Пояснити роль вчених у критичному аналізі права та держави
11. Сутність держави та її основні ознаки
12. Функції держави та їх реалізація в сучасних умовах
13. Форми державного устрою та види правління
14. Взаємозв'язок держави та права на прикладі історичних моделей
15. Сутність конституційних прав людини і громадянина
16. Механізми захисту прав людини в Україні
17. Відмінності між правами і обов'язками громадян
18. Концепція верховенства права та її значення для держави
19. Основні положення цивільного права та цивільних правовідносин
20. Правовий режим власності та її види
21. Регулювання шлюбних і сімейних правовідносин
22. Права та обов'язки членів сім'ї згідно закону
23. Роль сімейного права у соціальному регулюванні
24. Зміст трудових правовідносин та їх особливості
25. Права і обов'язки працівників та роботодавців
26. Види трудових договорів і гарантії прав працівників
27. Адміністративне право та його завдання
28. Повноваження органів виконавчої влади у сфері адміністративного права
29. Основні адміністративні правопорушення
30. Застосування адміністративного права у публічному управлінні
31. Зміст кримінального права та його роль у суспільстві
32. Поняття злочину та кримінальної відповідальності
33. Види покарань та їх правові основи
34. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх
35. Роль кримінального права у забезпеченні безпеки та правопорядку
36. Міжнародне право та його основні джерела
37. Вплив міжнародного права на національне законодавство
38. Права дитини згідно міжнародних конвенцій
39. Взаємодія міжнародного та національного права у сфері захисту прав людини
40. Особливості правового регулювання захисту прав дитини в Україні
41. Поняття академічної доброчесності та її складові
42. Основні принципи етики викладача у навчальному процесі
43. Відповідальність за порушення академічної доброчесності
44. Поняття плагіату та його види
45. Роль академічної доброчесності у формуванні правової культури студентів

- 46.Методика викладання правознавства у школі
- 47.Інтерактивні методи навчання у правовій освіті
- 48.Етапи планування уроку з правознавства
- 49.Роль вправ на аналіз правових ситуацій у формуванні компетентностей учнів
- 50.Особливості навчання правознавства у середній школі
- 51.Внесок Джона Остина у розвиток теорії юридичного позитивізму
- 52.Значення концепції прав людини Ч. Беккера для освіти
- 53.Внесок Макса Вебера у розуміння держави та бюрократії
- 54.Роль Ф. Бентама у розвитку цивільного та трудового права
- 55.Погляди Арістотеля і Платона на сутність держави та права
- 56.Ідея соціальної справедливості Джона Роулза у контексті правознавства
- 57.Вплив Ганса Кельзена на сучасну юридичну науку
- 58.Роль українських правознавців у розвитку конституційного права
- 59.Значення правової культури як складової педагогічної компетентності
- 60.Практичне застосування правознавства у формуванні правосвідомості учнів

7. Рекомендована література

Основна

1. Адміністративне право: Навч. пос. / О.І. Остапенко, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів, Р.В. Кісіль. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2018. 536 с. (не перевидавалась)
2. Бабін І.І., Білоскурська О.В. Конституційне право: навч.-метод. пос. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 251 с.
3. Болотіна Н.Б. Трудове право України: Підручник. 5-те вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2018. 860 с. (не перевидавалась).
4. Герц А. А., Кравчук С. Й. Правознавство: навч. посіб. Київ: Кондор, 2018. 280 с. (не перевидавалась).
5. Краснова М.В. Компенсація шкоди за екологічним законодавством України (теоретико - правові аспекти): монографія / М.В. Краснова.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2018. 439 с. (не перевидавалась).
6. Мирошніченко В. О., Каменський Д. В. Правознавство: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2019. 288 с. (не перевидавалась).
7. Молдован В. В., Чулінда Л. І. Правознавство: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2020. 184 с. (не перевидавалась)
8. Правознавство: підручник / Г. І. Балюк, О. С. Лотюк, О. П. Орлюк, С. В. Петков, В. С. Щербина [та ін.]; за відп. ред. В. С. Ковальського. 14-те вид., допов. і перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2025. 660 с. ISBN 978-966-667-851-8
9. Правознавство: навч.посібник. 2-ге видання / за заг. ред. Петкова С.В. Київ: КНТ, 2022. 382 с.
10. Правознавство: навч. посіб. / М. М. Пендюра, О. Я. Лапка, А. Л. Калінюк та ін. К.: 7БЦ, 2022. 548 с.
11. Правознавство: навчальний посібник / Укадачі Рудницька О. П., Войтович Н. Ф. Житомир: ЖДУ ім. Івана Франка, 2019. 343 с. (не перевидавалась).
12. Трудове право України: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, змінене і доповнене / за ред. П.Д. Пилипенка. К.: Істина, 2007. 208 с. (не перевидавалась).

Допоміжна

1. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навч. посіб. / за ред. Р. С. Мельника: 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 412 с.
2. Адміністративне право України. Адміністративне судочинство в Україні. Посібник для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. За загальною редакцією Н.Б. Писаренко. Харків: Право, 2019. 190 с. (не перевидавалась).
3. Конституційне право України: Навч. посіб. / Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 556 с. (не перевидавалась).
4. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник. 6-те видання, перероблене і доповнене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За редакцією В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. Харків: Право, 2020. 584 с. (не перевидавалась).
5. Кримінальний процес. Навчальний посібник для підготовки до іспиту. О.В. Капліна, М.О. Карпенко, В.І. Маринів та ін. Харків: Право, 2020. 290 с. (не перевидавалась).
6. Кримінальне право України. Особлива частина. Альбом схем: навчальний посібник / О. В. Авраменко, С. Я. Бурда, І. Б. Газдайка-Василишин та ін.; за ред. М. В. Карчевського. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 616 с.
7. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. О. В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер 2018. 904 с. (не перевидавалась).
8. Методичні матеріали до вивчення навчальної дисципліни “Трудове право” (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти галузі знань 29 “Міжнародні відносини” спеціальності 293 “Міжнародне право”) для студентів II курсу / уклад.: О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. 113 с.
9. Правознавство. Курс лекцій: навч. посіб.; за заг. ред В. О. Ананьїна. [Електронний ресурс]. Київ: ІСЗЗІ КПП ім. Ігоря Сікорського, 2023. 267 с.
10. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. (не перевидавалась).
11. Цивільне право: особлива частина. Практикум: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2021. 264. с. (не перевидавалась).
12. Цивільний процес. Підручник. / С. В. Васильєв К.: Алерта, 2019. 506 с. (не перевидавалась).

8. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Єдиний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/>
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. [Конституція України.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%25D0%25BA/96-%25D0%25B2%25D1%2580#Text) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%25D0%25BA/96-%25D0%25B2%25D1%2580#Text>

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
5. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
6. Кримінально-процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
7. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
8. Національна парламентська бібліотека. URL: <https://nlu.org.ua/>
9. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua>
10. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/>
11. Офіційний веб-сайт Європейського Суду з прав людини. URL: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
12. Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України. URL: <http://www.ccu.gov.ua/>
13. Про наукову та науково-технічну діяльність. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
14. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v8681729-18#Text>
15. Сімейний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
16. Судова влада України. URL: <http://court.gov.ua>
17. Трудовий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
18. Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/>
19. Урядовий портал Кабінету Міністрів України. URL: www.kmu.gov.ua
20. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/>
21. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

9. Посилання на дистанційний курс

Дистанційний курс «Основи правознавства з методикою навчання»: <https://moodle.ddpu.edu.ua/course/view.php?id=2138>

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема заняття 1: Сутність права та його соціальні функції

Мета заняття: сформувані у студентів розуміння права як соціального явища, його сутності, ознак, основних функцій у суспільстві та ролі в регулюванні суспільних відносин.

Зміст заняття:

1. Поняття права та його відмінність від моралі та звичаїв.
2. Основні ознаки права.
3. Соціальні функції права (регулятивна, охоронна, виховна, інтегративна).
4. Взаємозв'язок права та держави в суспільстві.

Література:

1. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навч. посіб. / за ред. Р. С. Мельника: 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 412 с.
2. Конституційне право України: Навч. посіб. / Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 556 с. (не перевидавалась).
3. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник. 6-те видання, перероблене і доповнене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За редакцією В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. Харків: Право, 2020. 584 с. (не перевидавалась).
4. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. О. В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер 2018. 904 с. (не перевидавалась).
5. Методичні матеріали до вивчення навчальної дисципліни “Трудове право” (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти галузі знань 29 “Міжнародні відносини” спеціальності 293 “Міжнародне право”) для студентів ІІ курсу / уклад.: О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. 113 с.
6. Правознавство. Курс лекцій: навч. посіб.; за заг. ред В. О. Ананьїна. [Електронний ресурс]. Київ: ІСЗЗІ КПП ім. Ігоря Сікорського, 2023. 267 с.

7. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. (не перевидавалась).
8. Цивільне право: особлива частина. Практикум: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2021. 264. с. (не перевидавалась).

Основні завдання для засвоєння матеріалу:

- зрозуміти сутність права;
- розрізняти соціальні функції права;
- аналізувати приклади реалізації права у суспільстві.

Питання та завдання для самоконтролю:

1. Що таке право і чим воно відрізняється від моралі?
2. Назвіть основні ознаки права.
3. Поясніть соціальні функції права на конкретних прикладах.
4. **Яким чином право взаємодіє з державою?**

Тема заняття 2: Генезис держави та права

Мета заняття: розглянути історичне походження держави і права, процеси формування правових систем та розвиток державних інституцій.

Зміст заняття:

1. Поняття держави та її функції.
2. Теорії походження держави.
3. Історичні етапи розвитку права (звичаєве, римське, сучасне національне право).
4. Взаємозв'язок розвитку держави та формування правових норм.

Література:

1. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навч. посіб. / за ред. Р. С. Мельника: 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 412 с.
2. Конституційне право України: Навч. посіб. / Совгиря О. В., Шукліна Н. Г. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 556 с. (не перевидавалась).

3. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник. 6-те видання, перероблене і доповнене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За редакцією В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. Харків: Право, 2020. 584 с. (не перевидавалась).
4. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. О. В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер 2018. 904 с. (не перевидавалась).
5. Методичні матеріали до вивчення навчальної дисципліни “Трудове право” (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти галузі знань 29 “Міжнародні відносини” спеціальності 293 “Міжнародне право”) для студентів II курсу / уклад.: О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. 113 с.
6. Правознавство. Курс лекцій: навч. посіб.; за заг. ред В. О. Ананьїна. [Електронний ресурс]. Київ: ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 267 с.
7. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. (не перевидавалась).
8. Цивільне право: особлива частина. Практикум: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2021. 264. с. (не перевидавалась).

Основні завдання для засвоєння матеріалу:

- усвідомити історичний контекст виникнення права;
- порівняти різні теорії походження держави;
- відстежити розвиток правових систем у часі.

Питання та завдання для самоконтролю:

1. Що таке держава і які її основні функції?
2. Які існують теорії походження держави?
3. Опишіть етапи розвитку права.
4. Як розвиток держави впливає на формування правових норм?

Тема заняття 3: Захист прав людини: практика та механізми реалізації

Мета заняття: сформуванати знання про права людини, їх захист, міжнародні та національні механізми реалізації та захисту.

Зміст заняття:

1. Поняття прав людини та громадянина.
2. Міжнародні акти з прав людини (Загальна декларація, Конвенції).
3. Національні механізми захисту прав (судова система, омбудсмен, прокуратура).
4. Практичні приклади порушень та способи їх захисту.

Література:

1. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навч. посіб. / за ред. Р. С. Мельника: 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 412 с.
2. Конституційне право України: Навч. посіб. / Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 556 с. (не перевидавалась).
3. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник. 6-те видання, перероблене і доповнене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За редакцією В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. Харків: Право, 2020. 584 с. (не перевидавалась).
4. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. О. В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер 2018. 904 с. (не перевидавалась).
5. Методичні матеріали до вивчення навчальної дисципліни “Трудове право” (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти галузі знань 29 “Міжнародні відносини” спеціальності 293 “Міжнародне право”) для студентів ІІ курсу / уклад.: О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. 113 с.
6. Правознавство. Курс лекцій: навч. посіб.; за заг. ред В. О. Ананьїна. [Електронний ресурс]. Київ: ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 267 с.
7. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. (не перевидавалась).

8. Цивільне право: особлива частина. Практикум: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2021. 264. с. (не перевидавалась).

Основні завдання для засвоєння матеріалу:

- зрозуміти зміст прав людини;
- ознайомитися з міжнародними та національними механізмами захисту;
- аналізувати конкретні приклади порушень.

Питання та завдання для самоконтролю:

1. Що таке права людини і громадянина?
2. Назвіть основні міжнародні акти у сфері прав людини.
3. Які механізми захисту прав людини існують в Україні?
4. Наведіть приклади практичного застосування цих механізмів.

Тема заняття 4: Практикум з цивільного права: майнові та особисті немайнові відносини

Мета заняття: закріпити знання з цивільного права через аналіз майнових і немайнових відносин та застосування норм на практиці.

Зміст заняття:

1. Поняття цивільного права та його предмет.
2. Майнові відносини (власність, зобов'язання, спадкування).
3. Особисті немайнові відносини (честь, гідність, ім'я, авторське право).
4. Практичні завдання: розбір конкретних цивільних кейсів.

Література:

1. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навч. посіб. / за ред. Р. С. Мельника: 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 412 с.
2. Конституційне право України: Навч. посіб. / Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 556 с. (не перевидавалась).
3. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник. 6-те видання, перероблене і доповнене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За редакцією В.Я.

Тация, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. Харків: Право, 2020. 584 с. (не перевидавалась).

4. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. О. В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер 2018. 904 с. (не перевидавалась).

5. Методичні матеріали до вивчення навчальної дисципліни “Трудове право” (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти галузі знань 29 “Міжнародні відносини” спеціальності 293 “Міжнародне право”) для студентів II курсу / уклад.: О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. 113 с.

6. Правознавство. Курс лекцій: навч. посіб.; за заг. ред В. О. Ананьїна. [Електронний ресурс]. Київ: ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 267 с.

7. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. (не перевидавалась).

8. Цивільне право: особлива частина. Практикум: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2021. 264. с. (не перевидавалась).

Основні завдання для засвоєння матеріалу:

- застосовувати норми цивільного права на практиці;
- розрізняти майнові та немайнові права;
- аналізувати конкретні правові ситуації.

Питання та завдання для самоконтролю:

1. Що таке цивільне право і його предмет?
2. Назвіть приклади майнових прав і відносин.
3. Які немайнові права існують і як їх захищають?
4. Розв'яжіть запропонований кейс щодо цивільних прав.

Тема заняття 5: Аналіз сімейних правовідносин та розв'язання спорів

Мета заняття: сформувати вміння аналізувати сімейні правовідносини, застосовувати норми сімейного права та пропонувати шляхи вирішення спорів.

Зміст заняття:

1. Основи сімейного права та його джерела.
2. Права та обов'язки подружжя, батьків і дітей.
3. Розв'язання сімейних спорів (судовий порядок, медіація).
4. Практичні кейси та моделювання правових ситуацій у сімейних відносинах.

Література:

1. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навч. посіб. / за ред. Р. С. Мельника: 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 412 с.
2. Конституційне право України: Навч. посіб. / Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 556 с. (не перевидавалась).
3. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник. 6-те видання, перероблене і доповнене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За редакцією В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. Харків: Право, 2020. 584 с. (не перевидавалась).
4. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. О. В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер 2018. 904 с. (не перевидавалась).
5. Методичні матеріали до вивчення навчальної дисципліни “Трудове право” (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти галузі знань 29 “Міжнародні відносини” спеціальності 293 “Міжнародне право”) для студентів II курсу / уклад.: О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. 113 с.
6. Правознавство. Курс лекцій: навч. посіб.; за заг. ред В. О. Ананьїна. [Електронний ресурс]. Київ: ІСЗЗІ КПП ім. Ігоря Сікорського, 2023. 267 с.
7. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. (не перевидавалась).
8. Цивільне право: особлива частина. Практикум: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2021. 264. с. (не перевидавалась).

Основні завдання для засвоєння матеріалу:

- зрозуміти правовий статус членів сім'ї;

- навчитися вирішувати спори у правовому полі;
- застосовувати знання на практичних прикладах.

Питання та завдання для самоконтролю:

1. Які основні джерела сімейного права?
2. Назвіть права та обов'язки подружжя, батьків і дітей.
3. Які механізми розв'язання сімейних спорів існують?
4. Проаналізуйте запропонований кейс сімейного конфлікту і запропонуйте рішення.

Тема заняття 6: Трудові правовідносини: захист прав працівників та роботодавців

Мета заняття: сформувати знання про трудові відносини, права та обов'язки працівників і роботодавців, а також механізми їх захисту.

Зміст заняття:

1. Поняття трудових правовідносин та їх суб'єкти.
2. Права та обов'язки працівників.
3. Права та обов'язки роботодавців.
4. Механізми захисту трудових прав (інспекції праці, судовий захист, профспілки).

Література:

1. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навч. посіб. / за ред. Р. С. Мельника: 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 412 с.
2. Конституційне право України: Навч. посіб. / Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 556 с. (не перевидавалась).
3. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник. 6-те видання, перероблене і доповнене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За редакцією В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. Харків: Право, 2020. 584 с. (не перевидавалась).
4. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. О. В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер 2018. 904 с. (не перевидавалась).

5. Методичні матеріали до вивчення навчальної дисципліни “Трудове право” (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти галузі знань 29 “Міжнародні відносини” спеціальності 293 “Міжнародне право”) для студентів II курсу / уклад.: О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. 113 с.

6. Правознавство. Курс лекцій: навч. посіб.; за заг. ред В. О. Ананьїна. [Електронний ресурс]. Київ: ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 267 с.

7. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. (не перевидавалась).

8. Цивільне право: особлива частина. Практикум: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2021. 264. с. (не перевидавалась).

Основні завдання:

- розрізняти права та обов’язки сторін трудових відносин;
- аналізувати конкретні трудові спори;
- ознайомитися з процедурами захисту трудових прав.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке трудові правовідносини?
2. Назвіть основні права працівників.
3. Які обов’язки роботодавця перед працівником?
4. Які механізми захисту трудових прав існують?

Тема заняття 7: Адміністративна відповідальність та судовий контроль

Мета заняття: зрозуміти сутність адміністративної відповідальності та роль судового контролю у забезпеченні законності.

Зміст заняття:

1. Поняття адміністративної відповідальності та її ознаки.
2. Види адміністративних правопорушень.
3. Процедури притягнення до адміністративної відповідальності.
4. Роль судового контролю у забезпеченні законності.

Література:

1. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навч. посіб. / за ред. Р. С. Мельника: 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 412 с.
2. Конституційне право України: Навч. посіб. / Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 556 с. (не перевидавалась).
3. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник. 6-те видання, перероблене і доповнене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За редакцією В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. Харків: Право, 2020. 584 с. (не перевидавалась).
4. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. О. В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер 2018. 904 с. (не перевидавалась).
5. Методичні матеріали до вивчення навчальної дисципліни “Трудове право” (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти галузі знань 29 “Міжнародні відносини” спеціальності 293 “Міжнародне право”) для студентів II курсу / уклад.: О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. 113 с.
6. Правознавство. Курс лекцій: навч. посіб.; за заг. ред В. О. Ананьїна. [Електронний ресурс]. Київ: ІСЗЗІ КПП ім. Ігоря Сікорського, 2023. 267 с.
7. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. (не перевидавалась).
8. Цивільне право: особлива частина. Практикум: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2021. 264. с. (не перевидавалась).

Основні завдання:

- розрізняти види адміністративних порушень;
- аналізувати процедури застосування адміністративної відповідальності;
- оцінювати роль судів у захисті прав громадян.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке адміністративна відповідальність?
2. Які існують види адміністративних порушень?

3. Як проводиться притягнення до адміністративної відповідальності?
4. Яку роль виконує судовий контроль у цій сфері?

Тема заняття 8: Кримінальне право: склад злочину та види відповідальності

Мета заняття: сформувати знання про кримінальне право, склад злочину, види кримінальної відповідальності та їх застосування.

Зміст заняття:

1. Поняття кримінального права та злочину.
2. Елементи складу злочину (об'єкт, суб'єкт, об'єктивна та суб'єктивна сторона).
3. Види кримінальної відповідальності та покарання.
4. Практичні приклади розслідування злочинів та винесення вироків.

Література:

1. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навч. посіб. / за ред. Р. С. Мельника: 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 412 с.
2. Конституційне право України: Навч. посіб. / Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 556 с. (не перевидавалась).
3. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник. 6-те видання, перероблене і доповнене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За редакцією В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. Харків: Право, 2020. 584 с. (не перевидавалась).
4. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. О. В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер 2018. 904 с. (не перевидавалась).
5. Методичні матеріали до вивчення навчальної дисципліни “Трудове право” (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти галузі знань 29 “Міжнародні відносини” спеціальності 293 “Міжнародне право”) для студентів II курсу / уклад.: О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. 113 с.
6. Правознавство. Курс лекцій: навч. посіб.; за заг. ред В. О. Ананьїна. [Електронний ресурс]. Київ: ІСЗЗІ КПП ім. Ігоря Сікорського, 2023. 267 с.

7. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. (не перевидавалась).

8. Цивільне право: особлива частина. Практикум: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2021. 264. с. (не перевидавалась).

Основні завдання:

- розрізняти склад злочину;
- аналізувати види кримінальної відповідальності;
- розвивати навички застосування норм кримінального права на практиці.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке склад злочину?
2. Які елементи входять до складу злочину?
3. Назвіть види кримінальної відповідальності.
4. Наведіть приклад кримінальної справи та застосування норм права.

Тема заняття 9: Міжнародний захист прав дитини: норми та стандарти

Мета заняття: ознайомити студентів з міжнародними стандартами захисту прав дитини та механізмами їх реалізації.

Зміст заняття:

1. Основні міжнародні акти у сфері прав дитини (Конвенція ООН, Європейська конвенція).
2. Права дітей та обов'язки держав.
3. Механізми захисту прав дитини в міжнародній та національній практиці.
4. Аналіз практичних кейсів порушення прав дитини.

Література:

1. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навч. посіб. / за ред. Р. С. Мельника: 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 412 с.
2. Конституційне право України: Навч. посіб. / Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 556 с. (не перевидавалась).

3. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник. 6-те видання, перероблене і доповнене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За редакцією В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. Харків: Право, 2020. 584 с. (не перевидавалась).
4. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. О. В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер 2018. 904 с. (не перевидавалась).
5. Методичні матеріали до вивчення навчальної дисципліни “Трудове право” (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти галузі знань 29 “Міжнародні відносини” спеціальності 293 “Міжнародне право”) для студентів II курсу / уклад.: О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. 113 с.
6. Правознавство. Курс лекцій: навч. посіб.; за заг. ред В. О. Ананьїна. [Електронний ресурс]. Київ: ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 267 с.
7. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. (не перевидавалась).
8. Цивільне право: особлива частина. Практикум: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2021. 264. с. (не перевидавалась).

Основні завдання:

- ознайомитися з міжнародними стандартами;
- зрозуміти роль держави у захисті прав дитини;
- навчитися аналізувати конкретні ситуації.

Питання для самоконтролю:

1. Які міжнародні акти регулюють права дитини?
2. Що входить до прав дитини?
3. Які механізми захисту прав дитини існують?
4. Наведіть приклади порушення прав дітей та способи їх захисту.

Тема заняття 10: Академічна доброчесність: правові та етичні аспекти

Мета заняття: сформуванню розуміння принципів академічної доброчесності, етичних норм та правових аспектів їх дотримання у навчанні та науці.

Зміст заняття:

1. Поняття академічної доброчесності та її значення.
2. Плагіат, списування та інші академічні порушення.
3. Етичні та правові аспекти академічної діяльності.
4. Методи забезпечення академічної доброчесності.

Література:

1. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навч. посіб. / за ред. Р. С. Мельника: 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 412 с.
2. Конституційне право України: Навч. посіб. / Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 556 с. (не перевидавалась).
3. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник. 6-те видання, перероблене і доповнене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За редакцією В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. Харків: Право, 2020. 584 с. (не перевидавалась).
4. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. О. В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер 2018. 904 с. (не перевидавалась).
5. Методичні матеріали до вивчення навчальної дисципліни “Трудове право” (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти галузі знань 29 “Міжнародні відносини” спеціальності 293 “Міжнародне право”) для студентів II курсу / уклад.: О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. 113 с.
6. Правознавство. Курс лекцій: навч. посіб.; за заг. ред В. О. Ананьїна. [Електронний ресурс]. Київ: ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 267 с.
7. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. (не перевидавалась).

8. Цивільне право: особлива частина. Практикум: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2021. 264. с. (не перевидавалась).

Основні завдання:

- визначати порушення академічної доброчесності;
- ознайомитися з наслідками порушень;
- навчитися застосовувати етичні та правові норми у навчанні.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке академічна доброчесність?
2. Які основні порушення існують у навчальній діяльності?
3. Які правові та етичні наслідки порушень?
4. Які методи застосовуються для забезпечення академічної доброчесності?

Тема заняття 11: Методична майстерня: інтерактивні форми та прийоми викладання права

Мета заняття: ознайомити студентів з ефективними методами та прийомами викладання правознавства.

Зміст заняття:

1. Особливості викладання правознавства як гуманітарної дисципліни.
2. Інтерактивні методи: дискусії, рольові ігри, кейси.
3. Використання мультимедійних та наочних засобів.
4. Оцінювання знань та участі студентів у практичних заняттях.

Література:

1. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навч. посіб. / за ред. Р. С. Мельника: 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 412 с.
2. Конституційне право України: Навч. посіб. / Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 556 с. (не перевидавалась).
3. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник. 6-те видання, перероблене і доповнене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За редакцією В.Я.

Тация, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. Харків: Право, 2020. 584 с. (не перевидавалась).

4. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. О. В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер 2018. 904 с. (не перевидавалась).

5. Методичні матеріали до вивчення навчальної дисципліни “Трудове право” (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти галузі знань 29 “Міжнародні відносини” спеціальності 293 “Міжнародне право”) для студентів II курсу / уклад.: О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. 113 с.

6. Правознавство. Курс лекцій: навч. посіб.; за заг. ред В. О. Ананьїна. [Електронний ресурс]. Київ: ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 267 с.

7. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. (не перевидавалась).

8. Цивільне право: особлива частина. Практикум: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2021. 264. с. (не перевидавалась).

Основні завдання:

- освоїти інтерактивні методи викладання;
- навчитися поєднувати теорію з практикою;
- підвищити ефективність засвоєння матеріалу студентами.

Питання для самоконтролю:

1. Які особливості викладання правознавства?
2. Назвіть інтерактивні методи навчання.
3. Які наочні засоби можна використовувати у викладанні?
4. Як оцінювати ефективність навчання студентів?

Тема заняття 12: Моделювання уроків правознавства: рольові ігри та навчальні кейси

Мета заняття: сформувати практичні навички моделювання уроків та застосування інтерактивних форм навчання у правознавстві.

Зміст заняття:

1. Планування уроку правознавства з використанням кейсів.
2. Рольові ігри як метод активного навчання.
3. Аналіз та обговорення результатів моделювання.
4. Підготовка висновків та рекомендацій для подальшого навчання.

Література:

1. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навч. посіб. / за ред. Р. С. Мельника: 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 412 с.
2. Конституційне право України: Навч. посіб. / Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 556 с. (не перевидавалась).
3. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник. 6-те видання, перероблене і доповнене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За редакцією В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. Харків: Право, 2020. 584 с. (не перевидавалась).
4. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. О. В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер 2018. 904 с. (не перевидавалась).
5. Методичні матеріали до вивчення навчальної дисципліни “Трудове право” (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти галузі знань 29 “Міжнародні відносини” спеціальності 293 “Міжнародне право”) для студентів II курсу / уклад.: О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. 113 с.
6. Правознавство. Курс лекцій: навч. посіб.; за заг. ред В. О. Ананьїна. [Електронний ресурс]. Київ: ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 267 с.
7. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. (не перевидавалась).
8. Цивільне право: особлива частина. Практикум: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2021. 264. с. (не перевидавалась).

Основні завдання:

- навчитися моделювати реальні та змодельовані правові ситуації;

- застосовувати інтерактивні методи навчання;
- оцінювати результати роботи студентів та робити висновки.

Питання для самоконтролю:

1. Як скласти план уроку з використанням кейсів?
2. Які ролі можна моделювати у рольових іграх?
3. Як проводити аналіз результатів моделювання?
4. Які висновки можна зробити після проведеного уроку?

КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ

1. Установіть відповідність між принципом права та ситуацією його порушення

Принципи:

- A. Верховенство права
- B. Юридична визначеність
- C. Пропорційність
- D. Недопустимість зловживання правом

Ситуації:

1. Орган місцевої влади ухвалив рішення, яке не містить чітких строків виконання і допускає різні тлумачення.
2. Громадянин подає десятки скарг з метою тиску на державний орган, хоча реального порушення його прав немає.
3. Суд під час винесення рішення не мотивував, чому саме обраний спосіб обмеження прав є найменш втручальним.
4. Парламент ухвалює закон, що суперечить Конституції, але продовжує його застосовувати.

2. Суд вирішує справу про доступ до публічної інформації. Закон встановлює, що обмежена інформація не надається, але інший закон передбачає право журналіста на отримання інформації в умовах суспільної необхідності. Який метод тлумачення суд має застосувати першочергово?

- A. Системний
- B. Буквальний
- C. Телеологічний
- D. Історичний

3. Виберіть варіант, у якому неправильно визначено суб'єкта правовідносин

- A. Територіальна громада як учасник цивільних правовідносин
- B. Орган місцевого самоврядування як юридична особа
- C. Департамент ОДА, що не має статусу юр. особи, як самостійний суб'єкт публічно-правових відносин

Д. Фізична особа-підприємець як суб'єкт господарських правовідносин

4. Виберіть найточніше визначення правового звичаю

- А. Форма права, що виникла до появи держави і не використовується сьогодні
- В. Правило поведінки, яке стало обов'язковим завдяки багаторазовому повторенню та визнанню державою
- С. Традиція, що має моральне значення, але не юридичну силу
- Д. Локальне правило органу самоврядування

5. Юридична особа уклала договір, але її керівник підписав його після закінчення строку своїх повноважень, про що друга сторона не знала. Які правові наслідки?

- А. Договір автоматично недійсний
- В. Договір дійсний, але керівник відповідає дисциплінарно
- С. Договір дійсний, якщо дії керівника були схвалені юридичною особою
- Д. Договір недійсний, якщо інша сторона доведе, що могла дізнатися про закінчення повноважень

6. Установіть відповідність між принципом права та ситуацією його порушення

Принципи права:

- А. Принцип верховенства права
- Б. Принцип юридичної визначеності
- В. Принцип рівності всіх перед законом
- Г. Принцип гуманізму
- Д. Принцип пропорційності

Ситуації порушення:

1. Суд призначив адміністративний арешт за одноразове запізнення працівника на роботу, мотивуючи «необхідністю дисципліни».
2. Два підприємці, винні в однаковому порушенні податкового законодавства, отримали різні санкції без обґрунтування різниці у рішенні.

3. Орган місцевого самоврядування ухвалив рішення про заборону проведення будь-яких зібрань, не визначивши строку дії та умов обмеження.
4. Суддя послався на «політичну доцільність» при ухваленні рішення у цивільній справі, відмовившись аналізувати норми права.
5. Під час затримання неповнолітнього правоохоронці застосували фізичну силу, хоча загрози для їхнього життя чи інших осіб не було.

Завдання 7. Установіть відповідність між функцією держави та ілюстрацією її прояву

Функції держави:

- А. Правоохоронна
- Б. Ідеологічна
- В. Економічна
- Г. Соціальна
- Д. Культурна

Ілюстрації:

1. Держава запроваджує програму грантів на створення інноваційних підприємств.
2. Органи юстиції забезпечують виконання судових рішень щодо відшкодування збитків.
3. Уряд фінансує національні театри, музеї та програми підтримки нематеріальної спадщини.
4. Держава здійснює інформаційну кампанію щодо формування національної ідентичності та цінностей.
5. Приймається закон про мінімальні стандарти соціального захисту для малозабезпечених громадян.

Завдання 8. Установіть відповідність між конституційним принципом та ситуацією його порушення

Принципи:

- А. Принцип народного суверенітету

Б. Принцип поділу влади

В. Принцип верховенства Конституції

Г. Принцип правової визначеності в конституційному праві

Д. Принцип політичного плюралізму

Ситуації:

1. Президент видав указ, яким фактично змінює порядок здійснення парламентом контрольних функцій, хоча це належить до конституційної компетенції Верховної Ради.
2. Уряд ухвалив постанову, яка обмежує створення нових політичних партій, мотивуючи це «потребою стабільності», без внесення змін до закону.
3. Конституційний орган вирішив застосувати «історичне тлумачення» і визнав допустимим не передбачений Конституцією спосіб формування органу влади.
4. Центральна виборча комісія відмовила ініціативній групі у проведенні всеукраїнського референдуму через «недоцільність питання», хоча закон передбачає лише формальні підстави для відмови.
5. Кабінет Міністрів намагається впливати на рішення суду через “координаційні наради” з головами судів.

Завдання 9. Установіть відповідність між видом договору та ситуацією застосування

Види договорів:

А. Договір доручення

Б. Договір оренди

В. Договір підряду

Г. Договір ренти

Д. Договір позики

Ситуації:

1. Власник квартири передає її іншій особі за плату на певний строк.
2. Особа передає іншій особі гроші, а та зобов’язується повернути таку ж суму у встановлений строк.

3. Громадянин передає у власність іншій особі свій будинок в обмін на щомісячне довічне утримання.
4. Майстер береться виготовити на замовлення індивідуальні меблі.
5. Адвокат отримує повноваження представляти інтереси клієнта в суді.

Завдання 10. Установіть відповідність між інститутом сімейного права та ситуацією

Інститути:

- А. Інститут шлюбу
- Б. Інститут аліментних зобов'язань
- В. Інститут усиновлення (удочеріння)
- Г. Інститут опіки та піклування
- Д. Інститут особистих немайнових прав подружжя

Ситуації:

1. Батько зобов'язаний щомісяця перераховувати кошти на утримання дитини, хоча проживає окремо.
2. Особи подали заяву до органу РАЦС про реєстрацію шлюбу, але реєстрація можлива лише після спливу місячного строку.
3. Подружжя погоджує, хто з них буде носити прізвище після укладення шлюбу, і чи залишають вони власні.
4. Дитина влаштовується в сім'ю родичів через неможливість виховання біологічними батьками; орган опіки контролює умови життя.
5. Подружжя звертається до суду щодо усиновлення дитини, яка виховувалася в дитячому будинку.

Завдання 11. Установіть відповідність між принципом сімейного права та прикладом його порушення

Принципи:

- А. Принцип добровільності шлюбу
- Б. Принцип рівності прав та обов'язків подружжя
- В. Принцип пріоритету інтересів дитини
- Г. Принцип стабільності сімейних відносин

Д. Принцип охорони батьківських прав

Ситуації:

1. Орган опіки погодив зміну місця проживання дитини без урахування її думки, хоча їй виповнилося 12 років.
2. Батьки примушують доньку одружитися з особою, яку вона не обирала.
3. Суд ухвалює рішення про передачу дитини батькові, хоча це суперечить медичним рекомендаціям і може зашкодити здоров'ю дитини.
4. Один із подружжя самостійно розпоряджається спільними коштами, не повідомляючи другого.
5. Особа намагається позбавити батьківських прав іншого з батьків без підстав, використовуючи це як спосіб тиску в конфлікті.

Завдання 12. Установіть відповідність між видом сімейно-правової відповідальності та прикладом

Види відповідальності:

- А. Позбавлення батьківських прав
- Б. Обмеження батьківських прав
- В. Визнання шлюбу недійсним
- Г. Стягнення аліментів у судовому порядку
- Д. Відшкодування шкоди, завданої неповнолітнім

Приклади:

1. Батько відмовляється виконувати рішення суду про участь у вихованні дитини, і мати звертається із заявою про примусове стягнення коштів на дитину.
2. Шлюб укладено між особою, яка приховала факт перебування в іншому зареєстрованому шлюбі.
3. Органи опіки заборонили батькові самостійно забирати дитину зі школи через встановлену небезпеку для її здоров'я.
4. Неповнолітній підпалив майно сусіда, і батьки компенсують збитки.

5. Суд ухвалив рішення припинити усі права та обов'язки батька щодо дитини через систематичне невиконання обов'язків і жорстоке поводження.

Завдання 13. Установіть відповідність між видом сімейного договору та ситуацією

Види договорів:

- А. Шлюбний договір
- Б. Договір про участь у вихованні дитини
- В. Договір про сплату аліментів
- Г. Договір про поділ майна подружжя
- Д. Договір про припинення права на утримання одного з подружжя

Ситуації:

1. Подружжя домовляється, що чоловік сплачуватиме щомісячно визначену суму на дитину без звернення до суду.
2. Подружжя визначає, хто, коли і в які дні буде проводити час із дитиною після розлучення.
3. Подружжя домовляється, що чоловік не буде вимагати утримання після розірвання шлюбу, оскільки отримає одноразову компенсацію.
4. Подружжя встановлює особливий режим користування квартирою та автомобілем, а також порядок оплати кредитів.
5. Подружжя ділить будинок та земельну ділянку, визначаючи, хто буде власником кожного об'єкта.

Завдання 14. Установіть відповідність між видом адміністративного правопорушення та прикладом

Види правопорушень:

- А. Дисциплінарне порушення
- Б. Адміністративне правопорушення
- В. Корупційне порушення
- Г. Податкове правопорушення
- Д. Порушення правил благоустрою

Приклади:

1. Посадовець систематично запізнюється на роботу та не виконує посадових обов'язків.
2. Громадянин розклеює рекламу без дозволу на території міста.
3. Податковий агент надав недостовірні відомості до податкового органу.
4. Держслужбовець вимагає хабара за прийняття рішення у своїй компетенції.
5. Водій комунального транспорту порушує правила руху, заподіявши шкоду третім особам.

Завдання 15. Установіть відповідність між видом адміністративного процесу та його прикладом

Види процесів:

- А. Контрольна діяльність органів влади
- Б. Адміністративне стягнення
- В. Адміністративне регулювання
- Г. Адміністративне примусове виконання
- Д. Адміністративна відповідальність за корупцію

Приклади:

1. Інспекція перевіряє суб'єктів господарювання на дотримання ліцензійних умов.
2. Місцевий орган влади встановлює обмеження щодо роботи закладів у нічний час.
3. Орган влади накладає штраф за порушення правил благоустрою.
4. Виконання рішення адміністративного органу щодо демонтажу незаконної споруди.
5. Виявлення та розслідування випадку вимагання неправомірної вигоди посадовцем.

Завдання 16. Установіть відповідність між органом державного управління та його повноваженням

Органи:

- А. Центральний орган виконавчої влади
- Б. Місцевий орган виконавчої влади
- В. Орган місцевого самоврядування
- Г. Контрольно-ревізійний орган
- Д. Адміністративний суд

Повноваження:

1. Здійснює контроль за дотриманням законодавства про благоустрій на території міста.
2. Надає дозволи та ліцензії на діяльність, що регулюється центральним законом.
3. Розглядає спори громадян з державними органами щодо порушень адміністративних прав.
4. Виконує бюджетний контроль та ревізії підприємств, що отримують державне фінансування.
5. Організовує соціальні та комунальні послуги на місцевому рівні.

Завдання 17. Установіть відповідність між формою адміністративного рішення та прикладом

Форми рішень:

- А. Нормативний акт
- Б. Індивідуальний акт
- В. Розпорядження
- Г. Припис
- Д. Наказ

Приклади:

1. Міська рада ухвалила регламент роботи дитячих майданчиків.
2. Інспектор виніс постанову про штраф на конкретного підприємця.
3. Міністр видав документ про затвердження плану заходів для відновлення лісових масивів.
4. Держслужбовець зобов'язав усунути порушення правил безпеки на об'єкті.

5. Керівник установи видав розпорядження щодо внутрішнього графіка роботи співробітників.

Завдання 18. Установіть відповідність між принципом трудового права та прикладом його порушення

Принципи:

- А. Принцип свободи праці
- Б. Принцип рівності прав та недискримінації
- В. Принцип захисту від незаконного звільнення
- Г. Принцип безпечних і здорових умов праці
- Д. Принцип законності та правової визначеності

Ситуації:

1. Працівника звільнили без належного повідомлення та підстав, порушивши встановлений законом порядок.
2. Керівник відмовив у прийомі на роботу жінці через її вік, хоча вона повністю відповідає кваліфікаційним вимогам.
3. Роботодавець зобов'язує працівника працювати понад встановлену норму без відповідної компенсації.
4. Працівник не може обрати іншу роботу, оскільки роботодавець вимагає підписати договір про довічне перебування на посаді.
5. На підприємстві порушено норми охорони праці: відсутні засоби індивідуального захисту та небезпечне обладнання.

Завдання 19. Установіть відповідність між видом трудового договору та прикладом

Види трудових договорів:

- А. Безстроковий трудовий договір
- Б. Строковий трудовий договір
- В. Тимчасова робота (гнучкий контракт)
- Г. Договір про дистанційну роботу
- Д. Договір про неповний робочий час

Ситуації:

1. Працівник укладає контракт на 6 місяців для сезонної роботи на складі.
2. Працівник працює на постійній посаді без визначеного строку контракту.
3. Працівник працює віддалено з дому за погодженим графіком.
4. Працівник працює 4 години на день замість стандартних 8 годин.
5. Працівник прийнятий на проектну роботу строком на 1 рік із чітко визначеним завданням.

Завдання 20. Установіть відповідність між видом трудових правовідносин та прикладом

Види:

- А. Основні трудові відносини
- Б. Відносини щодо оплати праці
- В. Відносини щодо охорони праці
- Г. Відносини щодо відпусток
- Д. Відносини щодо дисциплінарної відповідальності

Ситуації:

1. Працівник отримує щомісячну заробітну плату за виконану роботу.
2. Працівник притягнутий до дисциплінарної відповідальності за порушення внутрішнього розпорядку.
3. Працівник користується щорічною основною та додатковою відпусткою.
4. Роботодавець забезпечує працівника засобами індивідуального захисту та проводить навчання з охорони праці.
5. Працівник виконує посадові обов'язки на постійній посаді відповідно до договору.

Завдання 21. Установіть відповідність між видом дисциплінарного стягнення та прикладом

Види стягнень:

- А. Догана
- Б. Стягнення у вигляді штрафу
- В. Відсторонення від роботи
- Г. Звільнення за порушення трудової дисципліни

Д. Попередження

Ситуації:

1. Працівнику винесено письмове попередження за запізнення.
2. Працівник тимчасово відсторонений від виконання обов'язків через підозру у порушенні правил безпеки.
3. Працівника звільнено через систематичне порушення правил внутрішнього розпорядку.
4. Працівник отримує догану за неякісне виконання завдання.
5. Працівник сплачує штраф із зарплати за порушення виробничих правил, передбачених колективним договором.

Завдання 22. Установіть відповідність між категорією відпустки та прикладом

Категорії відпусток:

- А. Щорічна основна відпустка
- Б. Додаткова відпустка за особливі умови праці
- В. Відпустка у зв'язку з навчанням
- Г. Відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами
- Д. Соціальна відпустка для догляду за дитиною

Ситуації:

1. Працівник працює у шкідливих умовах і отримує додаткові дні відпочинку.
2. Працівник йде у відпустку на 28 календарних днів щороку.
3. Працівниця йде у відпустку на 126 календарних днів у зв'язку з народженням дитини.
4. Працівник отримує відпустку для проходження курсів підвищення кваліфікації.
5. Один з батьків користується відпусткою для догляду за дитиною до 3 років.

Завдання 23. Установіть відповідність між принципом кримінального права та ситуацією його порушення

Принципи:

- А. Принцип законності
- Б. Принцип невинуватості
- В. Принцип рівності перед законом
- Г. Принцип індивідуалізації покарання
- Д. Принцип гуманізму

Ситуації:

1. Суд засудив особу без належного розгляду доказів, не встановивши вини.
2. Двом особам, які вчинили однаковий злочин, призначено різне покарання лише через соціальний статус.
3. Особа засуджена за діяння, яке на момент його вчинення не було кримінально караним.
4. Суд призначив покарання без урахування віку, стану здоров'я та обставин вчинення злочину.
5. До злочинця застосовано покарання у виді довічного позбавлення волі, хоча його діяння є менш тяжким і не несе загрози для суспільства.

Завдання 24. Установіть відповідність між видом кримінального правопорушення та прикладом

Види:

- А. Особливо тяжкий злочин
- Б. Тяжкий злочин
- В. Середньої тяжкості
- Г. Легкий злочин
- Д. Кримінальний проступок

Приклади:

1. Вбивство з особливою жорстокістю, вчинене групою осіб.
2. Крадіжка з проникненням у житло.
3. Шахрайство на суму, що перевищує значний розмір, але без загрози життю.
4. Легка тілесна шкода без довготривалого наслідку для здоров'я.

5. Пошкодження майна на невелику суму без небезпечних наслідків.

Завдання 25. Установіть відповідність між видом вини та ситуацією

Види вини:

- А. Прямий умисел
- Б. Непрямий умисел
- В. Легка необережність
- Г. Груба необережність
- Д. Діяння з мотивом самозахисту

Ситуації:

1. Особа свідомо планувала та вчинила крадіжку.
2. Особа не бажала смертельного результату, але усвідомлювала можливість його настання і діяла.
3. Працівник необережно залишив на виробництві увімкнене обладнання, що спричинило незначну шкоду колезі.
4. Водій грубо порушив правила дорожнього руху та спричинив тяжку аварію.
5. Особа завдала шкоду нападнику під час самозахисту, перевищивши необхідні межі.

Завдання 26. Установіть відповідність між видом покарання та прикладом

Види покарання:

- А. Позбавлення волі на строк
- Б. Довічне позбавлення волі
- В. Штраф
- Г. Громадські роботи
- Д. Позбавлення права займати певні посади

Ситуації:

1. Особа засуджена до 3 років позбавлення волі за шахрайство.
2. Особа засуджена до довічного ув'язнення за умисне вбивство.
3. Особа сплачує штраф за порушення авторських прав.

4. Обвинувачений має виконати 120 годин громадських робіт за дрібну крадіжку.
5. Особа позбавлена права обіймати керівні посади у державних органах через службове підроблення.

Завдання 27. Установіть відповідність між стадією кримінального провадження та прикладом

Стадії:

- А. Попереднє розслідування
- Б. Досудове слідство
- В. Судовий розгляд
- Г. Виконання покарання
- Д. Оскарження вироку

Приклади:

1. Слідчий з'ясовує обставини злочину, опитує свідків та збирає докази.
2. Обвинувачений подає апеляцію на вирок суду першої інстанції.
3. Суд заслуховує сторони, досліджує докази і ухвалює рішення щодо винуватості.
4. Виконання призначеного покарання у вигляді ув'язнення або штрафу.
5. Проведення перевірки та фіксації фактів злочину перед порушенням кримінальної справи.

Завдання 28. Установіть відповідність між принципом міжнародного права та прикладом його порушення

Принципи:

- А. Суверенітет держав
- Б. Непорушність кордонів
- В. Заборона застосування сили
- Г. Рівність держав
- Д. Міжнародна відповідальність за шкоду

Ситуації:

1. Держава вторглася на територію сусідньої країни без оголошення війни чи мандату Ради Безпеки ООН.
2. Країна використовує іншу державу як полігон для військових випробувань без її згоди.
3. Держава-агресор завдала шкоди цивільному майну іншої країни та не відшкодовує збитки.
4. Потужна держава намагається змусити меншу країну прийняти міжнародну угоду під загрозою економічних санкцій.
5. Держава змінює кордони іншої держави силою або примусом.

Завдання 29. Установіть відповідність між джерелом міжнародного права та прикладом

Джерела:

- А. Міжнародний договір
- Б. Звичаєве право
- В. Загальні принципи права
- Г. Рішення міжнародних органів
- Д. Дослідження провідних авторитетів (юридична доктрина)

Ситуації:

1. Держави укладають двосторонню угоду про транзит товарів через території один одного.
2. Країни дотримуються традиції мирного вирішення спорів, яка склалася в міжнародній практиці.
3. Використовуються принципи пропорційності та добросовісності, які визнаються у внутрішньому праві більшості країн.
4. Рада Безпеки ООН ухвалила резолюцію щодо санкцій проти держави-агресора.
5. Наукові коментарі провідних міжнародних юристів застосовуються судом у складних спорах.

Завдання 30. Установіть відповідність між міжнародним органом та його функцією

Органи:

- А. ООН (Організація Об'єднаних Націй)
- Б. Міжнародний Суд ООН
- В. Міжнародний кримінальний суд (МКС)
- Г. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ)
- Д. Світова організація торгівлі (СОТ)

Функції:

1. Розглядає суперечки між державами на основі норм міжнародного права та виносить обов'язкові рішення.
2. Забезпечує дотримання прав людини у державах-членах Ради Європи.
3. Розслідує та переслідує осіб за злочини проти людяності, геноцид та військові злочини.
4. Сприяє мирному врегулюванню конфліктів, координації міжнародного співробітництва та прийняттю резолюцій.
5. Контролює дотримання правил міжнародної торгівлі та вирішує торговельні суперечки.

Завдання 31. Установіть відповідність між категорією міжнародного правопорушення та прикладом**Категорії:**

- А. Агресія
- Б. Порушення прав людини
- В. Екологічне порушення
- Г. Порушення міжнародного гуманітарного права
- Д. Порушення морського права

Ситуації:

1. Держава проводить незаконне захоплення території іншої держави.
2. Держава систематично переслідує етнічні меншини, обмежуючи їх права.
3. Держава забруднює річки та моря сусідньої держави, не дотримуючись міжнародних норм.

4. Під час збройного конфлікту вбивають цивільних, порушуючи Женевські конвенції.
5. Країна порушує права інших держав на свободу судноплавства у міжнародних водах.

Завдання 32. Установіть відповідність між способом врегулювання міжнародного спору та прикладом

Способи:

- А. Переговори
- Б. Посередництво (медіація)
- В. Арбітраж
- Г. Судовий розгляд
- Д. Економічні санкції

Ситуації:

1. Держави домовляються про спільне використання річки без звернення до третіх сторін.
2. Третя нейтральна держава допомагає сторонам дійти компромісу у територіальному спорі.
3. Спир між державами передається міжнародному арбітражу для обов'язкового вирішення.
4. Держава подає позов проти іншої до Міжнародного Суду ООН.
5. Держави вводять обмеження на торгівлю та фінансові операції проти держави-агресора, щоб змусити її виконати міжнародні зобов'язання.

33. Працівник підприємства регулярно запізнюється на роботу та не виконує частину посадових обов'язків. Керівник двічі робив усні зауваження, але порушення тривають. Який захід дисциплінарної відповідальності роботодавець може застосувати відповідно до трудового законодавства?

Варіанти:

- А) Попередження
- Б) Догана

- В) Відсторонення від роботи
- Г) Звільнення за порушення трудової дисципліни

34. Працівник виконує роботу віддалено з дому за погодженим графіком. Який вид трудового договору застосовується?

Варіанти:

- А) Безстроковий
- Б) Договір про дистанційну роботу
- В) Строковий
- Г) Неповний робочий день

35. Роботодавець вимагає від працівника працювати понад норму без погодження та без оплати. Який принцип трудового права порушено?

Варіанти:

- А) Принцип свободи праці
- Б) Принцип рівності прав та недискримінації
- В) Принцип безпечних умов праці
- Г) Принцип законності

36. Працівник виконав роботу на підставі трудового договору, але роботодавець не виплатив заробітну плату у встановлений строк. Який механізм захисту порушеного права застосовується?

Варіанти:

- А) Дисциплінарна відповідальність
- Б) Стягнення заробітної плати через суд
- В) Відсторонення від роботи
- Г) Попередження

37. Іван придбав у Марії автомобіль, але під час огляду не перевіряв документи на право власності. Через тиждень з'ясувалося, що автомобіль був викрадений раніше. Який правовий наслідок для Івана згідно цивільного законодавства?

Варіанти:

- А) Іван залишається власником автомобіля

- Б) Договір вважається недійсним і автомобіль підлягає поверненню власнику
- В) Марія зобов'язана компенсувати Івану збитки
- Г) Іван може подати до суду на поліцію

38. Олена орендує квартиру в Києві. Вона зобов'язана щомісяця сплачувати орендну плату до 5 числа. Вона прострочила оплату на 15 днів. Який наслідок для орендарки передбачає цивільне законодавство?

Варіанти:

- А) Договір автоматично розривається
- Б) Орендодавець може стягнути пеню або штраф
- В) Олена отримує додаткову відпустку
- Г) Жодного наслідку, якщо прострочення перше

39. Петро вночі проник у магазин і викрав побутову техніку на 50 000 грн. Яка кваліфікація його діяння?

Варіанти:

- А) Легкий злочин
- Б) Середньої тяжкості
- В) Тяжкий злочин
- Г) Особливо тяжкий злочин

40. Марія під час самозахисту застосувала силу до нападника, який намагався її пограбувати, і він отримав травми. Який принцип кримінального права застосовується?

Варіанти:

- А) Непрямий умисел
- Б) Діяння з мотивом самозахисту
- В) Пряма необережність
- Г) Груба необережність

41. Інспектор склав протокол на підприємство за порушення правил благоустрою: сміття вивезено несвоєчасно. Який вид адміністративного стягнення можливий?

Варіанти:

- А) Догана
- Б) Штраф
- В) Позбавлення волі
- Г) Попередження

42. Державний орган видав розпорядження про обмеження руху транспорту в центрі міста під час ремонту доріг. Яка форма адміністративного рішення застосована?

Варіанти:

- А) Нормативний акт
- Б) Індивідуальний акт
- В) Розпорядження
- Г) Припис

43. Петро уклав договір купівлі-продажу квартири з Оленою. Під час підписання договору виявилось, що квартира є в заставі у банку, про що Петро не знав. Через місяць банк заявив право на продаж квартири для погашення кредиту. Які дії Петро може здійснити згідно з цивільним законодавством?

Варіанти:

- А) Вимагає від Олени повернення всієї сплаченої суми та відшкодування збитків
- Б) Може залишити квартиру, сплативши залишок боргу банку
- В) Відмовитися від претензій і визнати банк власником
- Г) Подати заяву в поліцію на Олену за шахрайство

44. Владислав під час бійки в нічному клубі вдарив іншого відвідувача битою, не бажаючи вбити, але спричинив тяжкі тілесні ушкодження, що загрожували життю. Як кваліфікувати його дії?

Варіанти:

- А) Пряма необережність
- Б) Прямий умисел
- В) Непрямий умисел
- Г) Самозахист

45. Місцева рада ухвалила рішення про обмеження роботи кафе з 22:00 до 6:00. Власник кафе не погодився і продовжив роботу, посилаючись на договір оренди приміщення до 24:00. Що можна застосувати до власника кафе згідно адміністративного права?

Варіанти:

- А) Накласти штраф за порушення нормативного акта
- Б) Закрити кафе без рішення суду
- В) Підписати новий договір оренди
- Г) Подати скаргу на раду

46. Працівник працює за контрактом на 0,75 ст. Роботодавець вимагає виконувати повний обсяг роботи без доплати та контролює перебування працівника в офісі, хоча укладено договір про дистанційну роботу. Які порушення трудового законодавства в цьому випадку можна виявити?

Варіанти:

- А) Порушення принципу свободи праці та права на оплату пропорційного обсягу роботи
- Б) Порушення права дистанційної роботи та дисциплінарна відповідальність працівника
- В) Порушення принципу рівності та здорових умов праці
- Г) Порушення закону про робочий час

47. Працівник кур'єр за договором підряду доставив товар у неробочий час, отримав доплату, але пошкодив вантаж. Замовник вимагає відшкодування, працівник стверджує, що діяв у межах договору. Хто несе відповідальність і на підставі чого?

Варіанти:

- А) Працівник підрядник несе відповідальність за шкоду на підставі договору підряду
- Б) Замовник сам відповідає за збереження товару
- В) Власник підприємства несе відповідальність
- Г) Відповідальності немає, бо робота виконувалася в позаробочий час

48. Студентка Марія пропустила кілька занять через хворобу, але не надала завчасно довідку від лікаря. Викладач виставив їй «незалік». Які дії може здійснити студентка згідно законодавства та правил університету?

Варіанти:

- А) Прийняти оцінку, бо довідка не подана
- Б) Подати апеляцію до навчальної частини або деканату з підтвердженням медичної довідки
- В) Подати скаргу до суду на викладача
- Г) Ігнорувати проблему

49. Студент використав матеріали чужої курсової роботи без посилання та здав як власну. Яке рішення може ухвалити університет?

Варіанти:

- А) Поставити «незадовільно» за роботу та попередити студента
- Б) Виключити студента одразу
- В) Ігнорувати порушення
- Г) Публічно оголосити про порушення

50. Студент з інвалідністю не може потрапити до аудиторії через відсутність пандуса. Які дії має здійснити адміністрація університету?

Варіанти:

- А) Нічого, студенту доведеться пристосуватися
- Б) Забезпечити доступність та внести зміни до інфраструктури
- В) Відмовити студенту у відвідуванні занять
- Г) Перевести студента на дистанційне навчання без погодження

Яке з наведених тверджень правильно відображає принцип академічної доброчесності?

- А) Використовувати чужі ідеї та результати без посилання, якщо це допомагає швидше виконати завдання.
- Б) Подавати власну роботу та завжди вказувати джерела використаної інформації.
- С) Копіювати роботу іншого студента, якщо викладач цього не помітить.

Глосарій

Автократія: уряд з однієї людини або невеликої групи, яка має необмежену силу чи владу, або влада чи повноваження такої особи або групи.

Адвокація: публічна підтримка чи генерація ідеї, розробка або спосіб зробити щось.

Американська конвенція про права людини (Американська конвенція) – договір з прав людини, прийнятий Організацією американських держав (ОАД) у 1969 році. Вона охоплює Північну, Центральну і Південну Америку.

Антисемітизм: страх, ненависть, образа, підозрілість, упередженість, дискримінація чи несправедливе ставлення до людей єврейського походження або тих, хто сповідує іудаїзм. Сучасні форми антисемітизму включають заперечення Голокосту.

Апартеїд: нелюдські вбивства, зґвалтування, катування, поневолення або інші злочини проти людяності, скоєні у контексті інституціолізованого режиму систематичного пригноблення і панування однієї расової групи над іншою групою або групами, і здійснювані з метою збереження такого режиму.

Арабська хартія прав людини: прийнята Радою Ліги арабських держав 22 травня 2004 року, вона стверджує принципи, що містяться в Загальній декларації прав людини, Міжнародних пактах про права людини і Каїрській декларації прав людини в ісламі.

Арбітраж: процес, при якому замість того, щоб йти до суду, сторони суперечки просять третю особу вислухати їхні аргументи, а потім прийняти рішення, якому вони згодні слідувати.

Асоціація: організація, створена групою осіб з метою досягнення певної мети. Такі організації можна також назвати громадськими організаціями, громадськими об'єднаннями та некорпоративними асоціаціями. Неурядові організації (НУО) є асоціаціями. Асоціації є основою того, що називається «громадянським суспільством».

Африканська хартія прав людини і народу (Африканська хартія, іноді також згадується як Банжул Статут) – регіональний договір з прав людини для

африканського континенту, прийнятий Організацією африканської єдності (ОАЄ) в 1981 році.

Біженець: той, хто в силу цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознакою раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань, перебуває за межами держави свого громадянства та не може, або в силу таких побоювань, не бажає скористатися захистом цієї держави. Термін також використовується в загальному значенні для будь-кого в становищі біженця, наприклад, для людей, що шукають притулку.

Білль про права: твердження в конституції про права людини або громадянські права, в якому перераховані заходи захисту від втручання з боку урядів. Дивіться також - Міжнародний білль про права людини.

Верховенство права: жодна людина, чи то державний службовець, цар чи президент, не може бути вище закону. Закон однаковий для тих, хто управляє, і тих, ким управляють.

Верховний комісар з прав людини: головна посадова особа Організації Об'єднаних Націй з прав людини. Верховний комісар очолює Управління Верховного комісара з прав людини, яке було створено для підтримки механізмів ООН з прав людини. (Не плутати з Комісаром з прав людини, установою Ради Європи).

Взаємозалежні: поняття належить до ідеї, що реалізація конкретного права людини залежить від реалізації всіх інших прав. Наприклад, ваша здатність брати участь у роботі вашого уряду безпосередньо залежить від вашого права на вираження думок, вашого здоров'я, свободи пересування і відсутності дискримінації.

Вирішення конфліктів: дії, що вживаються в короткий строк, щоб припинити насильницькі конфлікти.

Відбудова миру: дії, вжиті в середньостроковий і довгостроковий термін для вирішення корінних причин насильницьких конфліктів.

Відхилення: заява від держави-члена договору, яка дозволяє цій державі призупинити або обмежити певні права – наприклад, під час війни. Деякі права ніколи не можуть бути відхилені – наприклад, право на свободу від катувань.

Військові злочини: злочини, скоєні під час конфлікту, внутрішнього або міжнародного, які характеризуються серйозними порушеннями гуманітарного права та інших законів, що стосуються збройних конфліктів. Гаазькі конвенції 1899 і 1907 років разом з Женевською конвенцією 1949 року є одними з перших офіційних міжнародних законів про війни, військові злочини і гуманне поводження з жертвами війни.

Внутрішньо переміщені особи (ВПО): люди або групи людей, які були змушені покинути свої будинки або місця звичайного проживання, зокрема, внаслідок, або задля уникнення наслідків збройного конфлікту, масових проявів насильства, порушення прав людини, природних або техногенних катастроф, і які не перетинали міжнародний кордон.

Впровадження гендерних підходів: глобально визнана стратегія просування гендерної рівності. Це не самоціль, а засіб для досягнення мети гендерної рівності шляхом гарантування, що гендерні перспективи і увага до гендерних проблем будуть в центрі всієї діяльності, включаючи розробку політики, розподіл ресурсів та планування, імплементацію і моніторинг програм і проєктів.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ): міжурядова організація під егідою Організації Об'єднаних Націй, яка працює для зміцнення здоров'я у всьому світі.

Гендер: соціальний конструкт, який інформує про ролі, погляди, цінності і відносини між жінками та чоловіками. У той час, як стать є поняттям біології (біологічні відмінності між чоловіками і жінками), поняття «гендеру» визначається суспільством і майже завжди означає підпорядкованість жінок чоловікам.

Геноцид: систематичне вбивство з наміром знищити, повністю або частково, групу людей через їх національність, расу, етнічну приналежність чи релігію.

Крім того, заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи розумових розладів, і насильницька передача дітей однієї групи в іншу групу.

Глобалізація: як правило, описує процес зростаючої взаємозалежності та обміну між народами, зокрема, в економічній, соціальній і культурній сферах. Цей термін також використовується для визначення конкретної форми міжнародної інтеграції, спрямованих на виконання інтересів приватних можновладців, виробничих корпорацій і фінансових інститутів, тісно пов'язаних з впливовими державами.

Громадянство: а) правові відносини між людиною і державою, в результаті чого виникають взаємні права і зобов'язання або б) використовується для опису загальних відносин між громадянами і державою, до якої вони «належать», включаючи очікувані форми поведінки і відносин.

Громадянське суспільство: належить колективно до добровільних громадських і соціальних організацій, асоціацій та інституцій, наприклад, зареєстрованих благодійних організацій, неурядових організацій, громадських груп, жіночих організацій, релігійних організацій, професійних асоціацій, профспілок, груп самопомогі та правозахисних груп, що становлять основу функціонування демократичного суспільства. Громадянське суспільство розглядається як від'ємне від державних і комерційних установ ринку.

Громадянські права: (іноді відомі як громадянські свободи); категорія прав і свобод, які захищають людей від необґрунтованих дій уряду та забезпечують їхню здатність брати участь у громадянському житті держави без дискримінації та репресій.

Гуманітарне право: сукупність правових норм, що головним чином базуються на Женевських конвенціях, які захищають певних осіб у період збройного конфлікту, допомагають жертвам і обмежують методи і засоби ведення військових дій, з метою мінімізації руйнувань, загибелі людей і непотрібних людських страждань.

Декларація прав дитини: прийнята Генеральною Асамблеєю ООН в 1959 році, цей необов'язковий документ встановив десять загальних принципів, які згодом лягли в основу Конвенції про права дитини (КПД), яка була прийнята в 1989 році.

Декларація: документ, що викладає узгоджені принципи і стандарти, але він не є юридично обов'язковим. Конференції ООН, такі як Конференція ООН з прав людини у Відні 1993 року та Всесвітня конференція жінок у Пекіні 1995 року, як правило, видають два типи декларацій: один пишуть представники державних структур, а другий – неурядові організації (НУО). Генеральна Асамблея ООН часто видає впливові, але юридично не зобов'язуючі декларації.

Демократія: форма правління, при якій народ має повноваження на управління державою шляхом прямого референдуму або за допомогою своїх представників, обраних народом, які мають право голосу.

Держави-члени: держави, які є членами міжурядової організації (наприклад, Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи).

Державний суверенітет: ідея, що уряд має виключне законне право визна^{чати}, що робити в рамках своєї юрисдикції. Міжнародні документи з прав людини встановлюють певні обмеження суверенітету, так само, як і членство в міжнародних організаціях, таких як ЄС.

Дискримінація: будь-яка відмінність, виключення, обмеження прав або надання привілей за такими ознаками, як раса, культура, етнічне походження, національність, сексуальна орієнтація, релігія, фізичні недоліки чи інші характеристики, що не належать до суті питання.

Договір: (використовується як синонім конвенції та угоди); офіційна угода між державами, яка визначає і змінює їх взаємні обов'язки і зобов'язання. Коли держава ратифікує договір, який був прийнятий, статті цього договору стають частиною внутрішніх правових зобов'язань держави.

Екологічні права: зазвичай використовуються для опису права людини на безпечне, здорове і екологічно сприятливе середовище. Іноді використовуються для ідентифікації «прав», що має саме навколишнє середовище – в тому числі прав тварин, рослин і екосистем пережити наслідки людських дій.

Економічний: пов'язаний з факторами, що стосуються виробництва, розвитку або управління матеріальними благами.

Економічні права: права, які стосуються виробництва, розвитку і управління матеріалами для задоволення життєвих потреб. Вони проголошені у Загальній декларації прав людини і захищаються Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права (МПЕСКП) та Європейською соціальною хартією.

Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню: регіональний договір у галузі прав людини, прийнятий у 1987 році Радою Європи, який направлений на запобігання різним порушенням щодо людей, затриманих органами державної влади, в таких місцях, як в'язниці, центри утримання під вартою для неповнолітніх, поліцейські дільниці, табори біженців або психіатричні лікарні.

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ) (Європейська конвенція, Європейська конвенція з прав людини), регіональний договір з прав людини, прийнятий у 1950 році Радою Європи. Всі держави-члени Ради Європи є учасниками ЄКПЛ, і очікується, що нові члени також повинні ратифікувати конвенцію за першої ж можливості.

Європейська культурна конвенція: (прийнята Радою Європи в 1954 році, набула чинності в 1955 році); регіональний договір, який складає офіційну основу для роботи Ради Європи з питань освіти, культури, спадщини, молоді та спорту. На додаток до Європейської конвенції, Культурна конвенція спрямована на захист європейської культури і розвиток взаємного розуміння та поваги до культурного розмаїття між різними народами.

Європейська соціальна хартія: (прийнята Радою Європи в 1962 році, переглянута у 1996 році) – регіональний договір, який гарантує соціальні та економічні права людини; вона доповнює Європейську конвенцію, яка, в основному, стосується цивільних і політичних прав.

Європейський комітет з соціальних прав: орган, відповідальний за контроль виконання державами Європейської соціальної хартії. Він складається з 15

незалежних і неупереджених експертів, які регулярно зустрічаються, щоб розглянути доповіді, представлені державами-членами Ради Європи, що підписали Соціальну хартію.

Європейський парламент: це парламентська установа Європейського Союзу, що обирається напряму. Парламент має два місця зібрання - у Страсбурзі та Брюсселі. Європейський парламент налічує 705 членів (ЧЄП).

Європейський Союз (ЄС): економічний і політичний союз держав-членів, розташованих в Європі та схильних до регіональної інтеграції і соціального співробітництва. ЄС був створений підписанням Маастрихтського Трактату у 1993 році.

Європейський суд з прав людини: знаходиться в Страсбурзі, це наднаціональний суд, заснований Європейською конвенцією з прав людини, він провадить правовий захист останньої інстанції для людей, які відчують, що їх права людини були порушені одним із членів Конвенції.

Європейський суд справедливості Європейського Союзу (часто називають просто «Суд»); створений у 1952 році. Розташований у Люксембурзі, його робота полягає в тому, щоб переконатися, що законодавство ЄС тлумачиться і застосовується однаковою мірою в усіх країнах ЄС, що закон є рівним для всіх. Він гарантує, наприклад, що національні суди не виносять різні рішення з однакових питань.

Женевські конвенції: чотири договори, прийняті в 1949 році Міжнародним комітетом Червоного Хреста (МКЧХ) в Женеві (Швейцарія). Вони встановлюють правила, які застосовуються у збройних конфліктах, зокрема стосовно лікування хворих і поранених солдатів, матросів і льотчиків, військовополонених і цивільних осіб, що перебувають під контролем противника.

Життєва позиція: набір ідей, який допомагає нам зрозуміти світ і знайти сенс і значення життя; узагальнюючий вираз для будь-яких релігійних та альтернативних течій.

Загальна декларація прав людини (ЗДПП): (Загальна декларація); прийнята генеральною асамблеєю 10 грудня 1948 року. Основний документ ООН, що встановлює стандарти і норми з прав людини. Всі держави-члени домовилися підтримати Загальну декларацію. Хоча декларація повинна була бути не обов'язковою до виконання, з часом її різні положення стали настільки широко визнаними, що зараз можна сказати, що вона є частиною звичайного міжнародного права.

Збереження за собою права: держави можуть виключати з договору, наприклад, положення, якому вони не готові слідувати, однак ці виключення не можуть суперечити фундаментальному значенню договору.

Звичайне міжнародне право: практика, яка визнана законом, на основі звичаїв та традицій. Для того щоб стати звичайним міжнародним правом, практика повинна відповідати двом елементам: єдина і послідовна державна практика протягом тривалого часу і переконання, що така практика є обов'язковою (переконаність у правомірності). Це важливе і корисне джерело міжнародного права, оскільки воно пов'язує всі народи, незважаючи на те, дали вони чи ні згоду на договір.

Злочини проти людяності: широкомасштабні або систематичні акти насильства, спрямовані проти будь-якого цивільного населення. Наприклад, вбивство, винищення, поневолення, катування, зґвалтування, сексуальне рабство, примусова вагітність, переслідування групи за ознакою раси, етносу, гендеру, серед інших: насильницьке винищення людей, злочини апартеїду, інші негуманні акти аналогічного характеру з умисним заподіянням сильних страждань або серйозних тілесних ушкоджень, або шкоди психічному чи фізичному здоров'ю.

Злочини проти миру: в міжнародному праві означає (i) планування, підготовка, розв'язання або ведення агресивної війни або війни з порушенням міжнародних договорів, угод чи гарантій; (ii) участь у загальному плані або змові, спрямованих на здійснення будь-яких з дій, згаданих у (i). Відомі як Нюрнберзькі принципи.

Зникнення: вираз використовується, коли люди зникають, тому що вони були вбиті або таємно ув'язнені урядом або іншими організаціями. Вони зникають через свої політичні погляди або діяльність, які кидають виклик несправедливому режиму або доктрині організації.

Інструмент: будь-який формальний, письмовий документ держави або держав, який викладає права, і не має обов'язкової юридичної сили (декларація), або кодує права, і є юридично обов'язковим для виконання тими державами, які його ратифікували (угода, договір або конвенція). Вони можуть бути національними чи міжнародними.

Кодифікація, кодифікувати: процес формалізації закону або прав у письмові інструменти.

Коллективні права: права груп на захист своїх інтересів та ідентичності; іноді називають «правами третього покоління». Ці права існують на додаток до прав людини.

Комісар з прав людини: незалежна установа в рамках Ради Європи, якій доручено сприяти поінформованості та повазі до прав людини в державах-членах Ради Європи. Дивиться також Верховний комісар з прав людини.

Комісія з прав людини: орган ООН зараз замінений Радою з прав людини.

Комітет з прав людини: орган Організації Об'єднаних Націй, складається з 18 експертів, які збираються три рази на рік для розгляду п'ятирічних доповідей, представлених 162-ма країнами-членами ООН, про виконання Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (МПГПП).

Компетенція: здатність виконувати роботу або завдання. Стосовно захисту прав людини, знання і розуміння, необхідні молодим людям, щоб отримати більш глибоке усвідомлення питань, що стосуються прав людини та навичок, погляди і цінності, необхідні для захисту прав людини.

Конвенція: обов'язкова угода між державами; використовується як синонім договору та угоди. Конвенція сильніша за декларацію, тому що вона є юридично обов'язковою для урядів, які її ратифікували.

Конституція: набір законів, за якими здійснюється управління країною або організацією. У більшості країн конституція існує у письмовому вигляді та вважається найвищим законом держави, що лежить в основі держави і її політичної системи. Близько чотирьох країн не мають письмової конституції, тут закон реалізується через судові рішення та прецеденти.

Корінні народи: визначаються як за територіальною приналежністю, так і за будь-якими своїми притаманними характеристиками. Вони постраждали від колонізації, завжди займають маргінальне становище у своїх державах і часто ведуть племінний спосіб життя. Багато корінних народів домагаються визнання свого статусу, як окремих народів, включаючи право на самовизнання і право контролювати розвиток своїх суспільств. Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів, 2007.

Ксенофобія: (ірраціональний) страх перед іноземцями, особами з інших країн або іноземними речами в цілому. Ксенофобія може призвести до дискримінації, расизму, насильства і навіть збройного конфлікту з іноземцями.

Культура: широкий набір загальних поглядів, цінностей, цілей і практик, що часто базуються на історичних традиціях і які поділяються інституцією, організацією або групою.

Культурні права: право зберігати свою культурну ідентичність і розвиток.

Меншини: будь-які етнічні, мовні чи релігійні групи в державі, які знаходяться в не-домінуючому положенні, що складаються з людей, які мають почуття приналежності до цієї групи і рішуче зберігають і розвивають свою самобутність.

Мігрант: термін, який широко використовується в роботі Європейського комітету з міграції, відноситься, залежно від контексту, до емігрантів, повернених мігрантів, іммігрантів, біженців, переміщених осіб та осіб з іммігрантським корінням, та/або членів етнічних меншин, які були створені через імміграцію.

Міжкультурний: належить до взаємозалежності і взаємодії різних мовних та етнічних громад. Міжкультурна перспектива вимагає від нас визнати, що

реальність є складною, комплексною і динамічною, і що взаємодія є невід'ємною частиною всього життя і культури.

Міжнародна організація праці (МОП): створена в 1919 році, є тристоронньою агенцією ООН, яка об'єднує уряди, роботодавців і працівників держав-членів ООН з метою сприяння гідним умовам праці в усьому світі.

Міжнародний білль про права людини: неофіційна назва для Загальної декларації прав людини (ЗДПЛ), Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (МПГПП) та Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права (МПЕСКП) і їх необов'язкових протоколів, які, разом узяті, вважають авторитетним набором міжнародних стандартів прав людини. Ця назва підкреслює значну взаємопов'язаність цих трьох документів.

Міжнародний кримінальний суд (МКС): постійний трибунал, створений у 2002 році і розташований в Гаазі (Нідерланди), для судового переслідування осіб за геноцид, злочини проти людяності, військові злочини і злочини агресії (МКС не слід плутати з Міжнародним судом справедливості).

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (МПГПП): (прийнятий у 1966 році, набув чинності у 1976 році), один із ключових міжнародних договорів з прав людини, МПГПП декларує, що всі люди мають широке коло громадянських і політичних прав, і встановлює способи контролю за повагою до них з боку держав-членів.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (МПЕСКП): (прийнятий у 1966 році, набув чинності у 1976 році), один із ключових міжнародних договорів з прав людини, МПЕСКП проголошує, що всі люди мають широкий спектр економічних, соціальних і культурних прав.

Міжнародний суд справедливості (МСС): (Всесвітній суд); є основним судовим органом Організації Об'єднаних Націй. Він знаходиться в Гаазі (Нідерланди), його основні функції – врегулювання правових спорів, представлених йому державами, і надання консультативних висновків з юридичних питань, переданих йому належним чином уповноваженими

міжнародними органами, відомствами та Генеральною Асамблеєю ООН. (МСС не слід плутати з **Міжнародний кримінальний судом.**)

Міжурядові організації (МУО): організації, що спонсоруються урядами ряду країн, які прагнуть координувати свої зусилля. Організація Об'єднаних Націй є міжнародною МУО. Деякі МУО є регіональними, наприклад, Рада Європи, Організація африканської єдності, деякі з них – альянсами, наприклад, Організація Північноатлантичного договору (НАТО), а деякі створені для певної мети, наприклад, Міжнародна організація з міграції (МОМ).

Моделювання: розширена, структурована рольова гра, яка вводить учасників в незнайомі ситуації і ролі.

Моральні права: права, що походять із загальних етичних принципів, таких як чесність і справедливість.

Мультикультурність: люди різних культур, які живуть пліч-о-пліч в громаді, взаємодіють у різній мірі, але в той же час зберігають свої відмінні особливості.

Набуття чинності: процес, при якому договір стає повністю обов'язковим до виконання тими державами, які його ратифікували. Це відбувається, коли досягається мінімальна кількість ратифікацій, передбачених договором.

Навички: здатність добре виконувати діяльність або роботу, особливо, якщо ви здатні тренувати її. Здатність захищати права людини включає в себе, наприклад, навички спілкування, вирішення проблем, творчого мислення, вміння вести переговори та працювати в команді.

Невід'ємні: це права, які належать кожній людині і яких не можна позбавити ні за яких обставин.

Неонацизм: належить до створених після Другої світової війни крайніх правих політичних і соціальних рухів та ідеологій, які прагнуть відродити нацизм чи інший варіант, заснований на расовому або етнічному націоналізмі.

Неподільні: належить до важливості розглядати всі права людини як неподільне і нерозривне ціле. Людині не може бути відмовлено в конкретному праві людини на тій підставі, що це «менш важливе», ніж інше, або «несуттєве».

Нерегулярна міграція: термін, що використовується більшістю дослідників міграції замість «незаконної», «незадокументованої» або «несанкціонованої» міграції, щоб наголосити, що жодна людина не є поза законом по суті.

Неурядові організації (НУО): організації, створені задля того, щоб бути незалежними від уряду, як правило, з метою лобіювання, благодійності або з активістською роллю. Деякі з них - великі і міжнародні, наприклад, Червоний Хрест, Міжнародна амністія, скаутський рух, Варта з прав людини, Європейський молодіжний форум. Інші можуть бути невеликими і локальними, наприклад, організація з прав людей з інвалідністю в конкретному місті; коаліція заохочення прав жінок в одному таборі біженців.

Неформальна освіта: будь-яка запланована програма освіти поза офіційними навчальними установами, яка покликана поліпшити цілий ряд навичок та компетенцій, наприклад, робота з молоддю. Неформальну освіту також співвідносять з неформальним навчанням.

Олігархія: уряд, що складається з невеликої групи впливових людей.

Омбудсперсон: незалежний чиновник, як правило, призначається урядом або парламентом, який займається розслідуванням скарг, про які повідомили окремі громадяни. Слово омбудсмен походить з давньоскандинавської мови і означає «представник».

Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ): орієнтована на безпеку міждержавна організація, що об'єднує практично всі держави Європи та Центральної Азії, Сполучені Штати і Канаду. Її мандат включає в себе такі питання, як контроль за озброєнням, права людини, свобода преси і справедливі вибори.

Організація Об'єднаних Націй: міжнародна міждержавна організація (МУО), заснована в 1945 році після Другої світової війни з метою підтримки міжнародного миру і безпеки, розвитку дружніх відносин між державами та сприяння соціальному прогресу, поліпшенню умов життя та прав людини.

Пакт: обов'язкова угода між державами; використовується як синонім конвенції та договору. Великі міжнародні пакти про права людини, обидва вийшли в 1966

році, це – Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (МПГПП) та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (МПЕСКП).

Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ): розташована в Страсбурзі, ПАРЄ збирається чотири рази на рік, щоб обговорити актуальні питання, попросити європейські уряди прийняти на себе ініціативу і зробити свої доповіді. 318 представників ПАРЄ призначаються з числа 47 членів національних парламентів держав-членів Ради Європи.

Переговори: процес, при якому сторони, що сперечаються, спілкуються одна з одною задля того, щоб прийти до вирішення їхньої проблеми.

Підзвітність: процес, який вимагає від уряду, щоб він показав, пояснив та підтвердив те, як він виконав свої зобов'язання перед народом.

Підписання: підписання договору є першим кроком, щоб стати учасником цього договору, який неодмінно означає крок до ратифікації. Підписуючи договір, держава висловлює намір у майбутньому прийняти всі зобов'язання, що випливають з договору, і в той же час утримуватись від будь-яких дій, що суперечать цим зобов'язанням.

Плутократія: система правління, за якою найбагатші люди в країні правлять або мають владу.

Поділ влади: поділ державної влади в різних галузях, так щоб ніхто не зміг здійснювати абсолютний контроль. Стандартно робиться поділ на законодавчу гілку влади, що приймає закони, виконавчу гілку, що виконує закони, і незалежну судову владу, що контролює виконання законів.

Позитивна дискримінація: термін має таке ж значення, що і позитивні дії.

Позитивні дії: дії, що вживаються державними чи приватними підприємствами, щоб компенсувати колишню дискримінацію, наприклад в освіті і роботі, дискримінацію жінок, конкретних рас, етнічних груп, релігій або людей з інвалідністю. Позитивні дії – це спеціальні тимчасові або постійні заходи, спрямовані на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях для особи та/або групи осіб реалізовувати рівні права і свободи, надані їм

Конституцією. Позитивні дії слід розглядати як тимчасову міру до того часу, поки рівності не буде досягнуто.

Політичні права: права окремих осіб на участь у політичному житті своєї громади і суспільства, такі як право обирати свій уряд.

Попередження конфліктів: дії, що вживаються в короткий термін задля зменшення очевидної напруги та/або запобігання спалаху або повторенню конфліктів із застосуванням насильства.

Посередництво: процес, за якого третя особа допомагає сторонам, що сперечаються, вирішити спір за допомогою дискусії, порозумітися та домовитися про рішення, яке задовольнить обидві сторони.

Права другого покоління: права, які увійшли у повсякденну мову на початку 20-го століття, в цілому охоплюють економічні, соціальні та культурні права, такі як права на достатній життєвий рівень, охорону здоров'я, житло та освіту. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права закріплює ці права. Оскільки термін передбачає ієрархію громадянських і політичних прав над економічними та соціальними правами, його використовують все рідше.

Права людини: права, що повсюдно належать всім людям. Права людини неподільні, невід'ємні, універсальні і поважають рівність і гідність кожної людини.

Права першого покоління: права, які були загальноприйнятими як права людини в XVII-XVIII століттях. Вони включають в себе всі цивільні і політичні права людини, такі як право голосу, право на життя і свободу, право на свободу слова, релігії та зібрань. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (МПГПП) головним чином закріплює ці права. Оскільки цей термін передбачає ієрархію громадянських і політичних прав над правами другого покоління або економічними і соціальними правами, його використовують все рідше.

Права третього покоління: права, які не так легко класифікувати, як цивільно-політичні чи соціально-економічні, що виникли у другій половині XX століття. Вони включають в себе: право на здорове навколишнє середовище, право на мир, право на розвиток, а також право на природні ресурси.

Право на розвиток: право груп на розвиток у культурному, політичному і економічному напрямі, таким чином, щоб їх права людини та основні свободи могли бути повністю і всебічно реалізовані. Декларація ООН про право на розвиток 1986 року.

Приєднання: замінює класичний двоетапний процес підписання та ратифікації договору, який уже діє. З часу приєднання до договору держава негайно зобов'язана його виконувати. Прикладом ідеї приєднання є питання про те, чи слід Європейському Союзові приєднатися до Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ).

Природні права: права, які належать людям просто тому, що вони є людськими істотами. Також називаються невід'ємними правами, вони вважаються цілком очевидними і універсальними, та не залежать від законів, звичаїв або вірувань якоїсь конкретної культури або уряду.

Профспілка: асоціація працівників у певній галузі торгівлі або виробництва, яка піклується про спільні інтереси трудящих, наприклад, поліпшення умов праці. Право створювати і вступати до профспілок, а також право на колективні переговори по заробітній платі – є широко визнаними правами людини.

Рабство: практика, заснована на відносинах влади і підпорядкування, в результаті чого одна людина володіє іншою і може використовувати працю чи інші послуги цієї людини. Сучасні форми рабства включають: торгівлю дітьми, дитячу проституцію, експлуатацію дитячої праці, використання дітей у збройних конфліктах, боргову кабалу, торгівлю людьми, примусову проституцію та примусову працю.

Рада безпеки Організації Об'єднаних Націй (РБ ООН): один із головних органів Організації Об'єднаних Націй, що відповідає за підтримку міжнародного миру і безпеки. Він має 5 постійних членів, кожен з яких має право накладити вето на будь-яке рішення Ради безпеки, і десять непостійних членів.

Рада Європи: заснована в 1949 році для захисту та поширення прав людини, демократії та верховенства закону. Сьогодні до неї входять 47 держав-членів, які

охоплюють практично весь європейський континент. Штаб-квартира знаходиться у Страсбурзі.

Рада з прав людини: міжурядовий орган в системі ООН, що складається з 47 держав, і відповідає за заохочення і захист прав людини по всьому світу. Рада була створена Генеральною Асамблеєю ООН у березні 2006 року на заміну Комісії з прав людини, і її основною метою є реагування на ситуації порушення прав людини і винесення відповідних рекомендацій.

Рамкова конвенція: конвенція, яка встановлює принципи і норми, за якими будуть продовжені міжнародні дії, і встановлює порядок ведення переговорів для прийняття більш конкретних заходів, необхідних для вирішення питання.

Расизм: переконання, що характеристики людей знаходяться під впливом етнічної чи племінної приналежності, що члени інших груп і племен («рас») не є такими хорошими, як представники своєї групи.

Ратифікація, ратифікувати: процес, за якого законодавчий орган держави підтверджує наміри уряду шляхом підписання договору; формальна процедура, за допомогою якої держава бере на себе зобов'язання за договором після його прийняття. Після ратифікації держава стає учасником договору.

Розвиток потенціалу: принцип, записаний у Конвенції про Права дитини (КПД), який рекомендує ширше використовувати права дитини на розвиток її пізнавальної та емоційної зрілості.

Розвиток: всебічний економічний, соціальний, культурний і політичний процес, спрямований на постійне підвищення добробуту як усього населення, так і всіх окремих осіб на основі їх активної, вільної і конструктивної участі у розвитку та в справедливому розподілі благ, отриманих у результаті їхньої діяльності.

Рольова гра: коротка драма, що розігрується учасниками/учасницями. Люди спираються на свій власний життєвий досвід, щоб розіграти ситуацію по ролях; рольові ігри в основному мають імпровізований характер. Мета рольової гри – дати учасникам можливість випробувати себе в різних ситуаціях і дослідити можливість вирішення проблем у безпечному середовищі.

Свобода вираження думок: свобода висловлювати думки/погляди у пресі та інших засобах масової інформації, а також отримувати та обговорювати ідеї та інформацію. Термін «свобода слова» часто використовується як узагальнення однієї або обох статей № 19 і № 18 Загальної декларації прав людини.

Симуляція: розширена, структурована рольова гра, яка вводить учасників/учасниць у незнайомі ситуації і ролі.

Система захисту прав людини: розвинений і взаємопов'язаний набір міжнародних і регіональних документів, що визначають права людини і створюють механізми для їх поширення та захисту.

Слухання: процес, при якому зацікавлені сторони, а також будь-які інші особи, на яких можуть вплинути наслідки, мають можливість зробити подання, поставити питання або зареєструвати заперечення щодо справи. Наприклад, слухання може бути проведено відділом місцевого або національного уряду, міжнародним органом або спеціально створеною комісією.

Смертна кара: санкціоноване позбавлення життя державою як покарання за злочин. Європейська конвенція з прав людини спочатку дозволяла застосування смертної кари, але зараз забороняє її на своїй території (протокол 6) навіть під час війни (протокол 13). Більшість країн світу скасували смертну кару.

Соціальні права: права, необхідні для повноцінної участі в житті суспільства. Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (МПЕСКП) і Європейська соціальна хартія є гарантами соціальних прав.

Спеціальний доповідач: людина, обрана органом у сфері прав людини, таким як Рада ООН з прав людини, з метою підготовки доповіді за конкретної теми, наприклад, гідне житло, дитяча проституція і дитяча порнографія, насильство щодо жінок або щодо ситуації з правами людини в тій чи іншій країні.

Сталий розвиток: розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Цей термін був вперше використаний Всесвітньою комісією з навколишнього середовища і розвитку (ВКНСР), скликаною ООН у 1983 році.

Статут: документ, який описує надання прав або привілеїв.

Статут Організації Об'єднаних Націй: основоположна угода Організації Об'єднаних Націй. Вона була прийнята одногосно 25 червня 1945 року і встановлює права та обов'язки держав-членів, а також органи і процедури Організації Об'єднаних Націй.

Стать: біологічні відмінності між чоловіками і жінками, які є універсальними і не змінюються. Вона відрізняється від гендеру, який стосується соціальних атрибутів, отриманих або придбаних протягом соціалізації як члена якоїсь спільноти.

Стереотип: спрощене, узагальнене і нерідко несвідомо упереджене ставлення до людей, або ідеї, які можуть призвести до упередженості і дискримінації. Узагальнення, в якому характеристики частини групи поширюються на групу в цілому.

Стигматизація у зв'язку з інвалідністю: дискримінаційне, гнітюче або жорстоке ставлення, пов'язане з вірою в те, що люди з інвалідністю є гірші за інших

Тіньовий звіт: неофіційна доповідь, підготовлена інститутами або окремими особами, що представляють громадянське суспільство, і передана в Комітет контролю за виконанням Договору з прав людини. Такі звіти зазвичай суперечать або додають інформацію до офіційних звітів щодо дотримання та виконання договорів, наданих урядом у рамках своїх договірних зобов'язань.

Толерантність: готовність прийняти поведінку і переконання, які відрізняються від ваших власних, хоча ви, можливо, не згодні з ними, або не схвалюєте їх. Декларація принципів толерантності (ЮНЕСКО, 1995).

Трансформація конфлікту: процес, за якого конфлікти, такі як війни та міжетнічне і міжрелігійне насильство, змінюються або трансформуються і завершуються мирним фіналом. Це довгостроковий процес, який спрямований на ліквідацію корінних причин конфлікту, а також поведінку і ставлення один до одного сторін, учасниць конфлікту.

Тренінг: процес навчання знанням, навичкам і поглядам, які вам необхідні, щоб виконати конкретну роботу або вид діяльності, наприклад, щоб ви могли захистити права людини.

Універсальність: принцип, згідно з яким усі права людини належать кожній особі в кожній державі і суспільстві у світі.

Управління конфліктами: дії, що вживаються з головною метою запобігти вертикальній (посиленню насильства) або горизонтальній (територіальному розповсюдженню) ескалації існуючих конфліктів із застосуванням насильства.

Участь молоді: дивіться – **Участь.**

Участь: приймання участі у суспільному житті громади чи суспільства. Переглянута Європейська хартія участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні - це міжнародний політичний документ, метою якого є сприяння участі молоді в громадському житті на місцевому рівні; вона була прийнята Конгресом місцевих і регіональних влад Ради Європи в 2003 році.

Факультативний протокол: договір, який змінює інший договір, наприклад, шляхом внесення додаткових процедур або положень. Він називається «факультативним», тому що уряд, що ратифікував оригінальний договір, може вибрати, чи буде ратифікувати зміни, внесені до протоколу.

Фашизм: урядова система, заснована на ідеології національної або расової переваги і важливості контролю над усіма аспектами політичного, економічного і культурного життя. Він може характеризуватися насильницьким придушенням опозиції і критики, контролем над засобами масової інформації, державним контролем за промисловістю, торгівлею тощо і агресивним націоналізмом і часто расизмом.

Формальна освіта: структурована система освіти і навчання, до якої входять дошкільна освіта, початкова, середня і вища освіта. Як правило, вона надається загальними або професійними навчальними закладами і завершується отриманням диплому.

Хартія основних прав: договір, що містить політичні, економічні та соціальні права громадян Європейського Союзу. Він пов'язує держави-члени ЄС у застосуванні законів ЄС.

Шукач притулку: людина, яка прагне міжнародного захисту і чий прохання на отримання формального статусу біженця досі не визначені.

ЮНІСЕФ (Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй); виступає за захист прав дитини, щоб допомогти задовольнити основні потреби дітей і розширити їхні можливості повністю розкрити свій потенціал. ЮНІСЕФ керується Конвенцією про права дитини і прагне встановити її як міжнародний стандарт поведінки стосовно дітей.

Юридичні права (також законні права) – права, які закріплені законом і які можуть бути захищені в суді. Також використовується для опису прав людини, пов'язаних із судовим процесом, наприклад, право на справедливий судовий розгляд.

Юриспруденція: юридичний термін, який належить до збору випадків і принципів, встановлених цими випадками в певному суді, наприклад, юриспруденція Європейського суду з прав людини.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

Основна

1. Адміністративне право: Навч. пос. / О.І. Остапенко, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів, Р.В. Кісіль. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2018. 536 с. (не перевидавалась)
2. Бабін І.І., Білоскурська О.В. Конституційне право: навч.-метод. пос. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 251 с.
3. Болотіна Н.Б. Трудове право України: Підручник. 5-те вид., перероб. І доп. К.: Знання, 2018. 860 с. (не перевидавалась).
4. Герц А. А., Кравчук С. Й. Правознавство: навч. посіб. Київ: Кондор, 2018. 280 с. (не перевидавалась).
5. Краснова М.В. Компенсація шкоди за екологічним законодавством України (теоретико - правові аспекти): монографія / М.В. Краснова.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2018. 439 с. (не перевидавалась).
6. Мирошниченко В. О., Каменський Д. В. Правознавство: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2019. 288 с. (не перевидавалась).
7. Молдован В. В., Чулінда Л. І. Правознавство: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2020. 184 с. (не перевидавалась)
8. Правознавство: підручник / Г. І. Балюк, О. С. Лотюк, О. П. Орлюк, С. В. Петков, В. С. Щербина [та ін.]; за відп. ред. В. С. Ковальського. 14-те вид., допов. і перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2025. 660 с. ISBN 978-966-667-851-8
9. Правознавство: навч. посібник. 2-ге видання / за заг. ред. Петкова С.В. Київ: КНТ, 2022. 382 с.
10. Правознавство: навч. посіб. / М. М. Пендюра, О. Я. Лапка, А. Л. Калінюк та ін. К.: 7БЦ, 2022. 548 с.
11. Правознавство: навчальний посібник / Уладачі Рудницька О. П., Войтович Н. Ф. Житомир: ЖДУ ім. Івана Франка, 2019. 343 с.
URL: <https://cutt.ly/PEmp09t> (не перевидавалась).

12. Трудове право України: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, змінене і доповнене / за ред. П.Д. Пилипенка. К.: Істина, 2007. 208 с. (не перевидавалась).

Допоміжна

1. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навч. посіб. / за ред. Р. С. Мельника: 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 412 с.

2. Адміністративне право України. Адміністративне судочинство в Україні. Посібник для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. За загальною редакцією Н.Б. Писаренко. Харків: Право, 2019. 190 с. (не перевидавалась).

3. Конституційне право України: Навч. посіб. / Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 556 с. (не перевидавалась).

4. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник. 6-тє видання, перероблене і доповнене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За редакцією В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. Харків: Право, 2020. 584 с. (не перевидавалась).

5. Кримінальний процес. Навчальний посібник для підготовки до іспиту. О.В. Капліна, М.О. Карпенко, В.І. Маринів та ін. Харків: Право, 2020. 290 с. (не перевидавалась).

6. Кримінальне право України. Особлива частина. Альбом схем: навчальний посібник / О. В. Авраменко, С. Я. Бурда, І. Б. Газдайка-Василишин та ін.; за ред. М. В. Карчевського. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 616 с.

7. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. О. В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер 2018. 904 с. (не перевидавалась).

8. Методичні матеріали до вивчення навчальної дисципліни “Трудове право” (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти галузі знань 29 “Міжнародні відносини” спеціальності 293 “Міжнародне право”) для студентів II курсу /

уклад.: О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. 113 с.

9. Правознавство. Курс лекцій: навч. посіб.; за заг. ред В. О. Ананьїна. [Електронний ресурс]. Київ: ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 267 с.

10. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. (не перевидавалась).

11. Цивільне право: особлива частина. Практикум: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / кол. авт. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2021. 264. с. (не перевидавалась).

12. Цивільний процес. Підручник. / С. В. Васильєв К.: Алерта, 2019. 506 с. (не перевидавалась).

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Єдиний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/>

2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

3. [Конституція України.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%25D0%25BA/96-%25D0%25B2%25D1%2580#Text)
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%25D0%25BA/96-%25D0%25B2%25D1%2580#Text>

4. [Кодекс України про адміністративні правопорушення.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10)
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

5. [Кримінальний кодекс України.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14)
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

6. [Кримінально-процесуальний кодекс України.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text)
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

7. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: [http:// www.nbuv.gov.ua](http://www.nbuv.gov.ua)

8. Національна парламентська бібліотека. URL: <https://nlu.org.ua/>

9. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua>

10. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/>

11. Офіційний веб-сайт Європейського Суду з прав людини. URL: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
12. Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України. URL: <http://www.ccu.gov.ua/>
13. Про наукову та науково-технічну діяльність. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
14. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v8681729-18#Text>
15. Сімейний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
16. Судова влада України. URL: <http://court.gov.ua>
17. Трудовий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
18. Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/>
19. Урядовий портал Кабінету Міністрів України. URL: www.kmu.gov.ua
20. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/>
21. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>